

DE PROOSDIJKOERIER

september 2002, jaargang 18 nummer 3

Colofon

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165

Redactie:

Joop Frankenhuizen (eindredacteur)
Ton Hagen
Jan Rouwenhorst
Fred de Wit

Redactieadres:

J.A. Frankenhuizen, Trilgras 16,
3648JD Wilnis
Tel: 0297-282938
e-mail: jfrankenhuizen@hetnet.nl

Bestuur:

P.C. Grundmann, voorzitter
Herenweg 38, 3648CJ Wilnis
Tel: 0297-281578

H. Strubbe, secretaris
Kievitslaan 20, 3648KL Vinkeveen
Tel: 0297-262560

M. Th. Pietersen-Mourits, 2^e secretaris
Dr. J. Severeynplantsoen 2
3648VB Wilnis. Tel: 0297-282462

B. van Tol-Burgers, penningmeester
Padmosweg 38, 3648BG Wilnis
Tel: 0297-284213

N. van Beek, ledenadministratie en
2^e penningmeester Irenestraat 14
3648BB Wilnis Tel: 0297-284234

A. Hagen, Toermalijn 1, 3643AA
Mijdrecht. Tel: 0297-287550

G. Meulstee heemkunde Bijleveld 71
3645XT Vinkeveen. Tel. 0297-263582

A. G. van Solinge archeologie
Zorggras 15, 3848 HT Wilnis

Public Relations:

E. Swaab, Dorpsstraat 6
3641EC Mijdrecht Tel: 0297-287469

Postadres vereniging:

Postbus 65, 3648ZH Wilnis
Bankrekening nummer 3696 18505

Website: www.histver-pl.nl

E-mailadres: info@histver-pl.nl

Lidmaatschap:

Lid worden kan door aanmelding bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Contributie € 13,60 per jaar

Losse nummers € 4,50

Doelstelling:

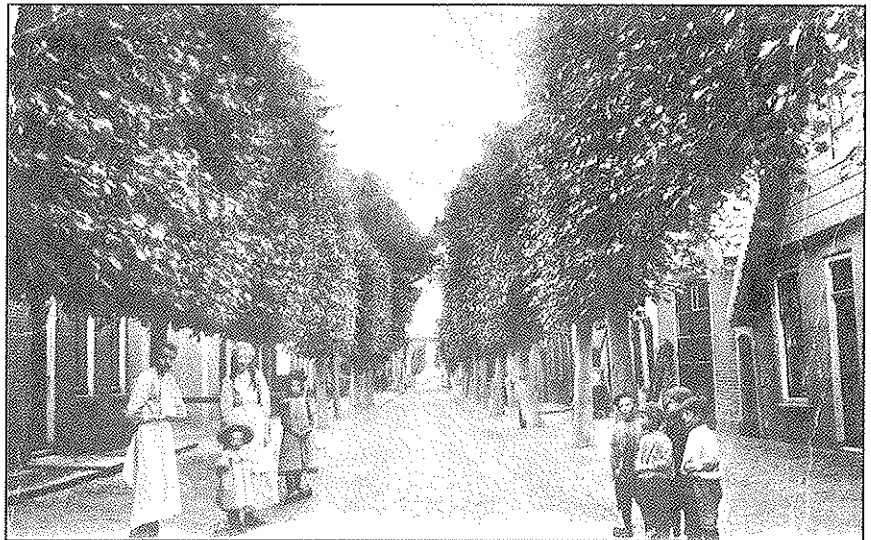
De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van de Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin

Oplage: ca.900

Opmaak verzorgd door de eindredacteur.
Drukwerk: Drukkerij Avanti Wilnis

Bij de voorplaat

De Rondeveense dorpen zijn van oorsprong dijkdorpen. Reeds vroeg ontstond lintbebouwing langs de Herenweg. "Herenweg" was de benaming van het gehele ronde dijkstelsel in de binnenring van De Ronde Venen. Later zijn daaraan andere namen gegeven zoals in Mijdrecht: Hofland, Dorpsstraat en Bozenhoven. In Vinkeveen en Wilnis is de oude naam nog voor een aantal wegen gehandhaafd. Deze dijken waarlangs zowel burgerbebouwing als agrarische bebouwing ontstond, hadden aan beide zijden bermsloten zoals nog aanwezig langs Demmerik in Vinkeveen. Bij opgravingen zijn ook in de Dorpsstraat in Mijdrecht deze sloten aangetoond. In later eeuwen zijn deze sloten gedempt en niets verraadt meer hun oorspronkelijke aanwezigheid. De Dorpsstraat in Mijdrecht is ooit een woonstraat geweest. Er was wel nering maar dit gebeurde vanuit de woningen. Er stonden voorname panden gebouwd voor de elite van het dorp, waarvan er nu nog slechts één aanwezig is namelijk het Notarishuis. Maar ook voor de gewone man waren er huizen aanwezig. De panden Dorpsstraat 60, 62 en 64 geven nog een beeld van die eenvoudige woningen. Zij werden ruim honderd jaar geleden gebouwd als woonhuizen. Zij vormen met het pand Dorpsstraat 58 een mooi beeld van de oorspronkelijke bebouwing.

Een idyllisch plaatje van de Dorpsstraat in Mijdrecht. Zonneschermen bestonden niet en voor de zonwering plantte men lindebomen, die werden geleid. Zodoende had men in de winter zon en in de zomer schaduw. De woningen op de voorplaat staan hier rechts op deze prent. In het tweede pand rechts was de rijtuigschilder Jongeling gevestigd. De foto dateert van omstreeks 1900.

(Foto uit de verzameling van het streekarchief Vecht en Venen)

Van de voorzitter

De Hollandgänger

In deze editie wordt een artikel geplaatst over buitenlandse arbeiders in vroeger jaren van ons onlangs overleden bestuurslid Hein Roling. Uitgaande van de herkomst van zijn voorouders uit Duitsland heeft Hein zich verdiept in de problematiek van de gastarbeiders in vroeger jaren. Wij zijn de familie van Hein zeer dankbaar dat wij in de gelegenheid worden gesteld om dit artikel als laatste van zijn werk voor onze vereniging te plaatsen.

Archieven in de toekomst

Het is een bekend gegeven dat historische verenigingen en hun leden veelvuldig gebruik maken van overheidsarchieven. Oorspronkelijk werden alle stukken met de hand geschreven en na ca 1450 ook wel gedrukt. Men gebruikte daarvoor perkament of geschept papier vervaardigd van vodden. Mits goed verzorgd is de houdbaarheid van deze materialen nog steeds goed. Na omstreeks 1840 wordt ook papier gemaakt van houtvezels en de houdbaarheid daarvan is veel minder. De laatste jaren doet zich het fenomeen voor van digitale administraties en hier gaat de schoen wringen. De houdbaarheid van de digitale opslag is discutabel en de reproducties door middel van laserprinters vervagen. Daarnaast is de ontwikkeling op dit terrein zo snel dat de systemen en de benodigde randapparatuur op het moment dat ze op de markt komen reeds verouderd lijken. De vraag rijst dan ook op welke wijze historische belangrijke archivalia moeten worden bewaard voor het nageslacht. De oplossing voor dit enorme probleem is helaas nog niet voor handen. Is er nog wel toekomst voor archieven? Het is daarom noodzakelijk dat voor deze problematiek oplossingen worden gevonden om te voorkomen dat de historie van een land, een provincie of een gemeente verloren gaat voor het nageslacht. Een natie zonder geschiedenis is onvoorstelbaar want uit het verleden kent men het heden.

Activiteiten van de vereniging

De vereniging heeft het laatste jaar een spectaculaire groei doorgemaakt. Dit uit zich in een toename van de werkzaamheden en de behoefte aan meer vrouw- en mankracht. Na het voeren van de ledenwerfactie (die trouwens nog

steeds doorgaat) wordt nu een actie gevoerd om meer mensen bij het werk van de vereniging te betrekken. Bij dit blad treft u daarom een overzicht aan waarin de diverse werkzaamheden zijn opgesomd en waarop ieder binnen haar of zijn historische belangstelling iets van de gading kan vinden. Wij roepen de leden op hierover contact op te nemen met de secretaris of één van de andere bestuursleden.

P. C. Grundmann, voorzitter.

Inhoudsopgave

- 68 De Hollandgänger
- 74 Herinneringen uit mijn leven. Adriaan van der Vaart.
- 77 Kerkzegel van Waverveen
- 78 De 'Mijdrecht' door kapers overvallen
- 79 Bakkers laten zich niet dwingen
- 82 Rouwen in de Rondevenen
- 85 Commotie over landwinning en verving
- 91 Oranje boven in 1788 en 1795
- 92 Reacties van lezers
- 94 Haring tjalk
- 95 Restauratie unieke kaart
- 95 Mededelingen
- 95 Nieuwe leden

In een van de volgende nummers

besteden wij aandacht aan de Mijdrechtse tak van de familie Verdam. Deze familie van notarissen, burgemeesters, grootgrondbezitters en hoogleraren hebben samen met de families Van Wieringen, Eijkelhof en Westveen de basis gelegd voor wat Mijdrecht nu is. Een dikke honderd jaar lang hebben zij in Mijdrecht de dienst uitgemaakt en er voor gezorgd dat in de buurgemeenten over het 'wandelstokkendorp' werd gesproken.

In 1944 werd een vrachtschip genaamd 'Mijdrecht' geramd door een Duitse onderzeeboot.

Na het overlijden van mevrouw van Wieringen in 1932 claimde een fantasierijke tuinder het recht op haar bezittingen.

Jhr. H.A. van Reede tot Drakenstein noemde zich heer van Mijdrecht. Deze heer verwierf in India grote faam. Zijn mausoleum staat er nog.

Ooit was er sprake van rijksweg 3 die Mijdrecht in twee stukken zou verdelen en een aantal mensen in de problemen bracht. De weg is er nooit gekomen.

De Kruiskerk in Amstelhoek heeft een rijke geschiedenis. De moeite waard er aandacht aan te besteden.

“De Hollandgänger”

door Hein Röling †

Buitenlandse arbeiders in vroeger jaren.

In veel bedrijfstakken in ons land hebben we te maken met een structureel tekort aan arbeidskrachten. We proberen het op te lossen door het aannemen van arbeidskrachten uit het buitenland. We haalden ze uit Spanje, Italië, Turkije, Marokko en Tunesië. Ze komen al of niet illegaal uit Polen, Ierland, Zuid-Afrika en vele andere landen en werelddelen. Deze arbeidstrek is beslist niet nieuw, ook in vorige eeuwen was het een veel voorkomend verschijnsel. We zullen het eens wat nader bekijken.

De trekarbeid naar Nederland vanuit Duitsland was al rond 1650 begonnen. Holland was welvarend, de Verenigde Oostindische Compagnie bloeide en dreef handel met heel de wereld. De scheepsbouw floreerde. De Zaanstreek stond op het hoogtepunt van zijn activiteit. Door de sterke uitbreiding van de steden werd daar veel gebouwd. Ook verzezen er buitenverblijven voor de kooplieden, reders en regenten langs de Vecht, Amstel en in het Gooi. De hoogtijdagen van de veenarbeid en de droogmakerijen lagen tussen 1750 en 1850. De aantrekkingskracht van de rederijen is dan al weer tanende en de bloeitijd van de handel op de oost is voorbij. Al deze economische activiteiten leidden er toe dat er in ons land een groot tekort ontstond aan arbeidskrachten. Het betekende ook dat door de grotere vraag de lonen er hoger lagen dan in het naburige Duitsland. Daar was na het einde van de 30-jarige oorlog en vooral na de 7-jarige oorlog van 1756 – 1763 een algemene verarming opgetreden. Dat werd nog verergerd door rondtrekkende en plunderende restanten van vreemde troepen. Duitsland bestond uit een lappendeken van graafschappen, bisdommen en koninkrijken en was staatkundig niet zo stabiel. Vanuit Emsland en het hele achterliggende gebied (Nedersaksen en NordRheinland) trokken sedert die tijd vele lieden naar het in hun ogen “steinreiche” Holland, om daar in de zomer door zware en moeilijke arbeid wat geld te verdienen.

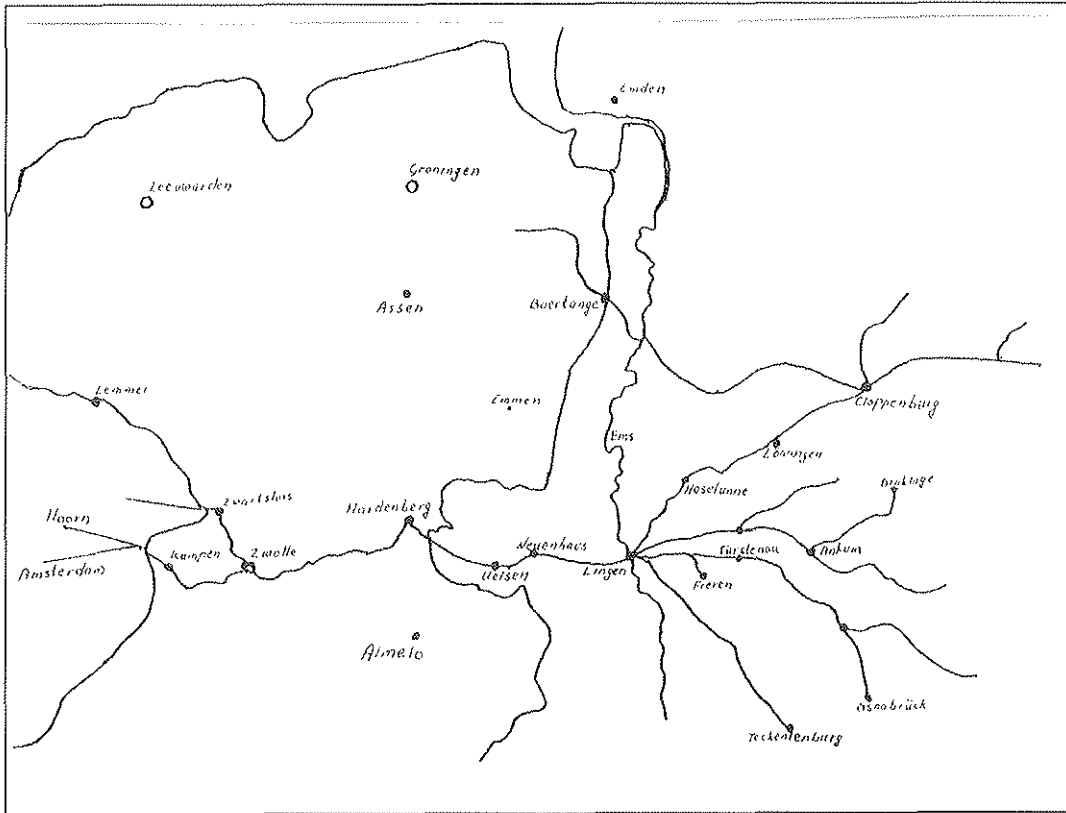
Erben

De grote trek naar Nederland was mede het gevolg van het huurlieden stelsel. In 1618 werd er een wet van kracht die de erfdeling verbood. De overheid (koning, bisschop, graaf of hertog) had het land in erfpacht uitgegeven en wilde met dit verbod voorkomen dat de boerderijen te klein zouden worden en zodoende tekort pacht opleveren. Pas vanaf 1800 kon men zich vrijkopen van de landheer en werd men zelf eigenaar. De oudste zoon kwam op de boerderij en nam die in eigendom of pacht over. Als één of beide ouders nog leefden hadden die recht op verzorging. Een tweede of later geboren zoon die dat wilde had het recht om in een tegen of naast het huis gebouwd gedeelte te wonen en kreeg enkele

hectaren land ter beschikking. Soms waren er wel twee huurlieden op één boerderij. Als er geen zoon geboren werd dan kwam een dochter op de boerderij. De man met wie ze trouwde nam dan de naam van de vrouw aan. Er zijn maar weinig grote boerderijen in die tijd. We kennen ze als “Vollerben” (volle erven). Daarnaast is er sprake van “Halberben”, 1/4, 1/8 en zelfs 1/16 erven. Dat zijn de “Erbkotters” of zoals ze bij ons heetten “de keuterboeren”. De gemiddelde grootte van een bauernstel (boerderij) van een vollerben was 15 ha. Voor de huurman was dus maar weinig grond beschikbaar. Voor het bewerken van zijn grond mocht hij wel het materiaal van zijn broer gebruiken. De verbintenis kon berusten op wederzijds vertrouwen, maar kon ook door onverbiddelijkheid zeer belastend wezen. Hij mocht zijn koe, zijn zeug en zijn schaaop op de mark laten weiden, die bestond deels uit heide en deels uit weiland. Ze moesten in baar geld en in arbeidshulp hun pacht betalen. Als later een zoon van de oudste broer in dat oudendeels huis wilde gaan wonen had hij weer op te krassen. Dringende veldarbeid, wassen, broodbakken en houthakken behoorden tot hun werkzaamheden. Ook de vrouwen van de huurlieden moesten meehelpen. De kinderen werden ingeschakeld als schaapsherder op de heide. Het leverde slechts een zeer armoedig en onzeker bestaan op.

Huisarbeid

In 1775 behoorde in de regio Osnabrück 52% van de bevolking tot de bezitlozen. Dat zijn de huurlieden en dagloners. In 1832 is dat toegenomen tot 70%. Gemiddeld wonen er zeven personen in zo'n huurlieden huis. Ook bij de verdeling van de marken (gemeenschappelijke gronden) in 1860 waren zij niet markgerechtigd. De huurlieden moesten voor de geërfde boeren wel de mark in cultuur brengen, die in hun bezit was overgegaan. Het recht om koe, zeug en schaaop te weiden verviel, en ook de heide als bron van brandstof was niet meer beschikbaar. Een vrij rechtenloze toestand die in feite tot 1920 geduurd heeft. Toen werd onder invloed van de boerenorganisaties het stelsel afgeschaft. In de winter probeerde men door nevenarbeid wat geld bij te verdienen zoals huisslachten, klompen maken,

Kaartje omgeving Lingen en het grensgebied.

hout bewerken, spinnen en weven. De producten van dat huisspinnen en weven werden door de mensen met de meeste koopmansgeest in Nederland aan de man gebracht. Dat waren ook de grondleggers van enkele nog bestaande koopmansgeslachten, zoals Peek en Cloppenburg, Vroom en Dreesman, Lampe, Brenninkmeyer e.a. De benaming van deze groep handelslieden die als marskramer ons land binnenkwamen is teuten of todden. Hierbij zijn een aantal echte handelslui, daarnaast vele pakkendragers die hun waren voor hen uitventen op het platteland. In de tweede helft van de negentiende eeuw is het overgrote deel van de manufacturenhandel in het West en Noord Nederland in handen van deze reizende kooplieden. Het is ook een "Roomse" handel. Vrijwel al deze kooplieden kwamen uit het katholieke graafschap Lingen. Ook de in het Duitse en Oost-Nederlandse grensgebied opkomende textielindustrie is voortgekomen uit het thuis weven en spinnen. Toen die na 1850 langzaam op gang kwam, ging men meer en meer in de textiel fabrieken werken en trok men minder naar het verre Holland. Behalve textiel (lange waren) werd er door de todden ook veel "korte waar" aangeboden. Messen en zeisen uit Solingen hoorden daarbij. Ook band, garen, knopen en dergelijke vielen daaronder. Aanvankelijk werkte men vanuit hun geboortedorp in Duitsland, later ging men handelshuizen in Nederland vestigen.

Hollandgänger

In de Ronde Venen vestigden zich ook enkele van deze kooplieden, denken we bijvoorbeeld aan de familie Kockman in Mijdrecht, die afkomstig was uit Neuenkirchen. Naast de bovengenoemde handelslieden waren er nog drie groepen arbeidskrachten:

- 1) Een vroege groep waren de varengasten, die kwamen vooral uit de Noordwestelijke kustgebieden. Ze bevolkten de schepen van de walvis en haringvaarders op de noordelijke zeeën. Op de schepen van de V.O.C. waren vele mensen nodig. De handelsvaart op de Oost kostte rond 1700 naar schatting tweederde van alle matrozen het leven. Van 1745 tot 1785 is bekend dat meer dan de helft van de zeelieden op de Hollandse schepen uit Duitsland afkomstig was.
- 2) De ambachtslieden kwamen vaak uit de wat grotere plaatsen. Ze vestigden zich wat sneller in ons land omdat hun arbeid geen specifieke seizoenarbeid was. Na verloop van enkele in Nederland gewerkte perioden lieten ze hun vrouw en gezin overkomen en vestigden ze zich hier blijvend.
- 3) De veruit grootste groep waren de akkoord- of stukloon werkers. Ze kwamen uit de onderste sociale regionen en vooral van het platteland. In Nederland waren deze "Hollandgangers" werkzaam als grasmaaier, hooimaker, turfgraver

of steenbakker. Allemaal werkzaamheden waar men thuis goed mee bekend was. Spek, gezouten vlees, tabak, boekweitmeel, eieren en klein arbeidsgereedschap (o.a. een in een jutezak gewikkelde zeis) nam men mee op zijn rug, of soms op lichte handwagens. Om de kosten van levensonderhoud in hun werkperiode zo laag mogelijk te houden, namen ze veel levensmiddelen mee, het gewicht lag gemiddeld boven de 30 kg.

Als in het voorjaar thuis de akkers van hen zelf of de huurbaas waren ingezaaid, dan zorgden de vrouwen en kinderen verder voor het vee en de akkers. De mannen vertrokken in kleine groepen vanuit hun woonplaatsen en verzamelden zich op vaste plaatsen om in groter verband de voetreis te ondernemen. Personen uit bepaalde dorpen – streken gingen ook vaak met elkaar naar dezelfde plaatsen in Holland. Zo werden er sociale en economische betrekkingen opgebouwd. Men probeerde voor familie en dorpsgenoten te bemiddelen voor arbeidsplaats of verblijf. Tijdens de reis en in geval van ziekte of overlijden gaf dat ook veiligheid en steun. Het in het maart nummer van de Proosdijkoerier gepubliceerde artikel van de hand van Joop Bader illustreert dit verschijnsel heel duidelijk. Het merendeel van de in Vinkeveen werkzame Duitse veenarbeiders kwam uit het plaatsje Merzen, zo'n 45 km. voorbij Lingen. Vanuit de plaatselijke kerkgenootschappen werd – vooral in latere perioden – aangeraden om in een dorp/streek te gaan werken waar men ook geloofsverwanten aantreft. De tijd was ongeveer van eind maart tot eind juli. Dan was het gras gemaaid, het hooi droog en geborgen en de turf lag op stapels te drogen. Thuis kon men meteen weer aan de slag met het binnenhalen van de oogst.

Lange dagmarsen Te voet !

Te voet naar Holland

De afstand van Lingen naar Vinkeveen is zo'n 200 km. Sommigen hadden dan al 100 km. of meer gelopen en in ons land trok men tot Rotterdam en Schiedam aan toe, zo'n 60 km. verder, daar was men o.a. werkzaam in de jeneverstokerijen Men maakte dagmarsen van 30 – 50 km. over de zeer primitieve wegen van die dagen, op schoeisel dat we niet meer zouden kunnen en willen dragen. Vanuit het achterland liep de route via Ankum, Furstenau en Freren naar Lingen. Verzamelplaatsen waren wegkruizen, een grote steen of een dikke boom. Telkens kwamen er uit andere richtingen hollandgangers bij, o.a. uit Cloppenburg, Bramsche-Hasselhünne en Mettingen. Vanuit Lingen volgde men de weg via Neuenhaus en Uelsen, ging bij Venebrugge de grens over naar Hardenberg. Een deel gaf hier zijn bagage mee aan de vrachtschipper en vervolgde zelf lopende de weg naar het westen. Het is bekend dat een groot gedeelte afboog naar Kampen en Hasselt om vandaar voor zo'n zes tot tien stuivers de vrachtboot naar Amsterdam of Hoorn te nemen, om zodoende het aantal kilometers wat te beperken. Het scheelde ook een flink aantal werkdagen en ook toen was tijd al geld. De groep die geen gebruik maakte van een schip liep in drie of vier dagen van Kampen via Elburg, Harderwijk en Nijkerk naar hun bestemming.

16-urige werkdag

Als tij en wind meezaten kon men via de Zuiderzee in een dag in Amsterdam arriveren. Men legde aan bij de Oude Brug, ook wel de "Moffenbrug" genoemd en moest hier aan de aanwezige ambtenaren de verschuldigde stedelijke accijns op het meegebrachte vlees betalen. Men verbleef één nacht in de volgepropte gelagkamer van een logement. 's Morgens stonden er emmers en teilen met water op de stoep om zich op te frissen. Voor enkele centen stond er een stevig ontbijt klaar, zoals bruine bonen met stroop. Daarna ging men lopend of met een beurtschip naar zijn bestemming. Degenen die nog geen arbeidsplaats hadden gingen naar de "Moffenbeurs", een marktplein in de omgeving waar tussenpersonen en ronselaars arbeiders zochten voor hun opdrachtgevers. Degenen die als grasmaaier werkten waren veel beter af dan de turfarbeiders. De eerste groep sliep bij boeren in de schuur en was daar deels ook in de kost. Men werkte wel van zonsopgang tot zonsondergang, maar was wel beschermt tegen nachtelijke kou en vocht. De veenarbeiders werkten ook tot 16 uur per dag in het vochtige veen. In de eerst werkweken was de temperatuur van het water nog laag en in de laatste periode was het warm en maakten de muggen het werk niet prettiger. De nachten werden doorgebracht in hutten van planken en rietmatten, vlak bij het werk en ver van de bewoonde wereld. Slapen deed

men op van vocht doortrokken bossen riet. De voeding was heel sober en eenzijdig. Er werd zeer veel vet en reuzel gegeten, dat men deels zelf meebracht. Dat meebrengen van veel etenswaren was ook een gevolg van de gedwongen winkelnering. De veenbazen en hun voorlieden beheerden zelf de winkels met grutters- en kruidenierswaren, en de prijzen lagen daar zo'n 30% hoger dan elders. Nog tot 1913 heeft men in Vinkeveen die gedwongen winkelneming in de vervenerswinkels gekend. Tot de gebruikelijke ontbijtmaaltijd behoort het "Snorrefaks", dikke sneeën tarwebrood die aan beide zijden in spekvet werden gebakken. Dat gaat ook mee in de knip voor tussen de werkzaamheden.

Armoede

Eén van de problemen waar de gehele Nederlandse veenderij mee te maken had, was het overmatige alcoholgebruik. Niet alleen bij de autochtone bevolking, maar ook bij de Duitse arbeiders was het een veelvoorkomend verschijnsel. De zware, eentonige en langdurige werkdagen en de vrijwel uitzichtloze toekomstperspectieven hebben dit drankmisbruik in de hand gewerkt. Het enkele maanden onder miserabele omstandigheden gescheiden leven van vrouw en kinderen kwam daar voor de Hollandganger nog bij. In de groep van de veenarbeiders kwamen ook de meeste sterfgevallen voor, omdat men niet tegen de omstandigheden en de zware inspanningen was opgewassen. Het in het dorp Thuine bewaard gebleven overlijdensregister dat in 1685 werd aangelegd vermeldt tot 1808 al 115 personen die in Nederland gestorven zijn. Bij deze 115 waren 17 vrouwen. Driemaal is er in deze periode sprake van een Röling uit Thuine die in Nederland gestorven is, zo wordt vermeld dat op 3 mei 1782 Berend Røling in Delft overleden is.

Vanaf 1715 wordt ook de leeftijd vermeld. Die varieert van 12 tot 63 jaar, de gemiddelde leeftijd ligt rond de 30 jaar. De laatste vermelding in het archief van Thuine is 03.07.1808: D. Jeurling, Lohe, 50 jaar, overleden in Uithoorn, Holland. Bij onderzoek in het R.A. in Haarlem vond ik dat deze man op 15.06.1808 vanuit de R.K. Kerk in Uithoorn begraven was, als naam werd vermeld Dirk Jurien. De begrafenis vond plaats onder de naam Dirk Julling op het Hervormde kerkhof te Uithoorn.

De onvermogen Duiters die in ons land ziek werden, moesten door de plaatselijke armenzorg worden onderhouden. Die voelde daar niet zoveel voor en poogde de zieke zo snel mogelijk te vervoeren naar de volgende gemeente. Dat leidde soms tot heel schrijnende en onwaardige toestanden als doodzieke mensen op transport werden gesteld naar het volgende dorp. Er werd in de 18^e en 19^e eeuw een heel systeem opgezet om dit zo goed

Nog steeds is op vele plaatsen de weg terug te vinden die de Hollandgänger volgden

mogelijk te laten verlopen, het zogenaamde "Kruppelfahren".

Na het stoppen van het begraafregister van Thuine in 1808 is het hoofdstuk van de Hollandganger beslist niet afgelopen. Bij tellingen in Duitsland rond 1811 gehouden blijkt dat in de streek rond Lingen meer dan 10% van de bevolking als trekarbeider in Nederland werkzaam was. Dat betekent dat 1 op de 2 mannen gedurende 2 tot 4 maanden van huis was. Eveneens in 1811 werd er in ons land in opdracht van de minister van binnenlandse zaken een enquête gehouden waaruit bleek dat er in dat jaar 30.000 arbeiders naar ons land kwamen. Hiervan werkten er 20.000 in de turf of als grasmaaier en 10.000 in de steen- en tegelfabrieken, de jeneverstokerijen, de blekerijen rond Haarlem en Leiden, de opkomende tuinderijen rond de steden en in andere takken van nijverheid.

Aantrekkelijk weekloon

Het hoogtepunt ligt in de jaren 1820 – 1860. Bij een telling in 1845 en 1846 – in Duitsland bekend als de "hongerjaren" – passeren er per jaar 32.000 Hollandgangers de Emsbrug in Lingen. Dit betreft dus alleen al het N.W.-deel van Duitsland. Men reisde via Lingen omdat daar – sinds 1811 – de

Noodgeld van de stad Freren uit 1922. Afgebeeld een groep Hollandgangers. Collectie museum Lingen

enige brug over de Ems lag, voordien werd men daar met de veerpont "de Hanekefahr" overgezet. De uitgestrekte veenmoerassen tussen Almelo in het zuiden en Nieuwenschans in het noorden kenden in westelijke richting maar één goede en veilige doorgang. Bij aankomst in de werkgemeente moest men zijn reispas bij de burgemeester afgeven, bij vertrek kreeg men die weer terug. Uit op sommige plaatsen bijgehouden registers blijkt dat men wel 15 jaar achtereen naar dezelfde plaats trok. Afspraken voor het volgende jaar werden bij het vertrek alweer gemaakt. Volgens een opgave van het gemeentebestuur van Mijdrecht uit 1811 waren er in dat jaar 405 Duitse veenarbeiders op een totaal van 1005 mensen die in het veen werkzaam waren. Men werkte voornamelijk in stukloon en maakte dagen van 4 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds. Men kwam dan aan een aantrekkelijk weekloon dat tot f 17,- kon oplopen, terwijl in de gehele Utrechtse nijverheid gemiddeld f 4,- per week werd betaald. In 1853 is de verhouding f 25,- tegen gemiddeld fl. 6,-. We moeten hier wel bij bedenken dat een veenarbeider maar enkele maanden per jaar verdienen had en er ook 's winters van die verdienen moest zien rond te komen. Het was 's winters bij deze mensen meestal bittere armoe, dit in tegenstelling tot de Hollandganger waar thuis de – weliswaar geringe – verdienen toch doorgingen. In andere delen van het West-Nederlandse veengebied zullen de verhoudingen vergelijkbaar zijn geweest.

Bijnamen

Als deze seizoenarbeiders in Nederland kennis kregen aan een meisje, bleef men vaak hier wonen. Vele West-Nederlandse families stammen uit de

periode 1750 – 1850 uit Duitsland. In onze dorpen zijn dat o.a. Borger, Könst, Buskermolen, Fritch, Grundmann, Fronik, Ruhé, Klinkhamer, Busker, Wahlen, Koeleman, Strubbe, Rademaker, Berlage, Ten Brink en vele anderen. De beroepen van deze families lagen vaak in het vlak van hun nevenarbeid in hun moederland. Naast boeren, landarbeiders en veenders zijn het ook klokkenmakers, bakkers- en brandersgezellen, slaggers, schrijnwerkers, tuinlieden, smeden, klompen-(holblok)makers, houtbewerkers en koetsiers. Bij de vrouwen vinden we beroepen als stoepmeid, linnenstrijkster, keetmeid, dienstbode, wiedzter en pottentrien. Veel meisjes/vrouwen vonden werk in de buitenhuizen van de kooplieden in de Vechtstreek, het Gooi en Kennemerland. Van deze groep zijn er ook die trouwen met een Nederlander, maar in de naamgeving vinden we dat niet terug. Deze trek naar het Nederlandse veen- en weidegebied was voor ons land heel belangrijk. Er was bij ons een tekort aan arbeidskrachten voor de vele veenderijen en droogmakerijen die in de 18^e en 19^e eeuw in uitvoering waren. De bijnamen van deze mensen waren velen: Hannekemaaiers, speckvreeters, knoeten, potscheiters, grashannesen, Jan Hinderiksen, poepen, graspoepen, mieren, pikmaaiers, bovenlanders (die naam wordt ook wel in officiële registers gebruikt), pruisen en velings. De benaming poepen is afgeleid van papen, velen kwamen uit het katholieke deel van Duitsland. De benaming "mof" was ook algemeen, en dateert beslist niet uit de periode 1940 – 1945. Integendeel, in 1574 wordt de naam al gebruikt voor Duitse marskramers die door ons land trokken. De naam Moffrika wordt volgens de historici als eerste gebruikt voor de streek Arensberg – Meppen, wat de

*Van onder't Waater word geheeven,
Een Stof, om Vuur en Vlam te geeven,
Tot nut en teegenweer der Koluw:
Soo most de Mens Materi vissen,
Van onder's levens kommernissen,
Tot Vreugd, die Eeuw'ig gloorien souw.*

bakermat van de eerste grensarbeiders zou zijn geweest.

Moffenkerk

In tegenstelling tot de huidige situatie was de acceptatie van deze gastarbeiders vroeger beter dan in onze tijd. De grote naoorlogse immigratiegolf heeft vele moeilijkheden veroorzaakt, vooral toen de economie wat ging teruglopen. De acceptatie en integratie in onze samenleving verlopen vaak heel stroef. Het verschil in cultuur, moraal, gebruiken, godsdienst en taal is totaal afwijkend van de onze. De Hollandganger van weleer sprak wel een andere taal, maar toch niet zo vreemd dat er niet mee te converseren viel. Bentheim en Stad en Graafschap Lingen behoorden van 1597 tot 1702 met enkele korte onderbrekingen tot het huis van Oranje. Nederlands was de officiële taal en ook onze munten werden er gebruikt. De uit deze gebieden afkomstige personen ondervonden ook de minste problemen. De moraal en zeden leken veel op de onze en ook de godsdienst was ons niet vreemd. Doorslaggevend was wel dat deze mensen bereid waren hard te werken. Naast dat harde werken leefde men ook sober en alcohol werd niet gebruikt. Na zes lange dagen van hard werken ging men op zondag naar de kerk. Rond het midden van de 19^e eeuw werd er in de zomer zelfs een Duitse mis gelezen in de Katholieke kerk van Vinkeveen. Men sprak toen van de moffenkerk. Vanuit het vaderland waren er ook

reisdominees die voor de zielzorg onder de evangelische hollandgangers werden ingezet. In de Nederlands Hervormde kerken verzorgden ze soms diensten in het Duits. Ze bekommerden zich ook over de materiële omstandigheden van hun leden. Ondanks de acceptatie en begeleiding werd toch veel de spot met deze mensen gestoken, met name door de stedelingen. Bekend uit deze periode is het liedje:

Ik kwam eens langs een poepenkraam
Daar zag ik zoveel poepen staan
Ik zei: wat doen die poepen hier
Die poepen drinken poepenbier
Die poepen drinken poepenwijn
Die poepen willen vrolijk zijn.

Na 1860 neemt de trek naar Nederland af. Oorzaken o.a. de verminderde vraag als gevolg van de op het einde lopen van de verveningen en de droogmakerijen, de eerder genoemde opkomst van de textielfabrieken en de toenemend emigratie naar de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Hoezeer de trek naar Nederland leefde, blijkt wel uit het volkslied van Thuine. Daarin is sprake van de manslui die in Holland brood halen voor de familie, de vrouwen blijven bij kind en haard en houden de heimat levenswaard. Wijd weg zocht men zijn geluk, maar zijn hart bleef in het dorp. Het zal de oplettende lezer niet ontgaan zijn dat ik in het voorgaande gegevens uit het dorp Thuine heb gebruikt. Tijdens de zoektocht naar mijn voorouders kwam ik er al snel achter dat ook mijn wortels in Duitsland liggen. Mijn over-overgrootvader kwam rond 1814 uit het dorp Thuine en vestigt zich in Aarlanderveen. Hij is in 1816 gehuwd met Grietje Klaphek die ook een Duitse moeder had maar door haar Nederlandse vader niet werd erkend. Enkele bezoeken aan het gemeentehuis en het Heimatmuseum in Freren en aan de stamboerderij in het dorp Thuine (dat met Andervenne, Setlage, Lohe-Venslage en Suttrup sinds 1969 tot de samtgemeinde Freren behoort) verschaften mij veel gegevens. De situatie zal in andere plaatsen en streken niet veel anders zijn geweest.

Literatuur:

- Walter Breedveld – De Meiers
- J.A.M. van Cauteren e.a. – H. Hartkerk Vinkeveen
- H.J. Dessens e.a. – Turf uit Amstelveen
- Sietse van der Hoek – Het bruine goud
- Birgit Nolte-Schuster – Zur Arbeit nach Holland
- E.J. Rinsma – De 800 turfjaren van Vinkeveen
- L.J. Rogier – Het graafschap Lingen als deel van de Hollandse zending
- Heim Röling – Een Hollandganger en zijn nageslacht
- P. Schonewille e.a. – Werken over de grens
- S.A. Vervoort – De Bovenlanders komen
- Beerend Wietsma – Gekomen en gebleven
- Bonaventura Winterberg – Use Dörp

Herinneringen uit mijn leven, Adriaan van der Vaart

door Joop Frankenhuizen

Het door Mijdrechtenaar Floor van Spengen opgeschreven verhaal "Toen en nu het leven", gepubliceerd in de Proosdijkoeriers van september 2001 en januari 2002, was aanleiding voor de redactie een serie "Herinneringen uit mijn leven" te starten. Niet iedereen heeft echter een dagboek bijgehouden en daarin de belangrijkste gebeurtenissen opgeschreven. Wat dan overblijft zijn enkele herinneringen die door de jaren heen soms gekleurd zijn geworden. Hieronder 100 jaar herinneringen van Adriaan van der Vaart, het oudste lid van onze vereniging en een terugblik op Wilnis in zijn geboortjaar.

Adrianus van der Vaart op 98-jarige leeftijd

Adriaan van der Vaart woont in Wilnis, Padmosweg 40. Hij is één van de sterken die op 100-jarige leeftijd nog kan terugkijken op zijn leven. Hij vertelt over zijn leven op de boerderij 'Veelust' waar hij werd geboren en tot zijn achtentwintigste levensjaar heeft gewoond en gewerkt. Hij kijkt terug op zijn schooljaren en op de jaren daarna. Zijn werk als inspecteur bij de verzekeringsmaatschappij en nog veel later zijn tapijtfabriekje. Herinneringen uit zijn latere leven staan hem minder scherp voor de geest dan herinneringen uit zijn jeugd.

Boerderij 'Veelust'

Het is 1900. In wijk 1 op huisnummer 27 (nu Ouderhuizerweg 2) staat een oude boerderij 'Veelust' genaamd. In het hoofdgebouw wonen sinds 1881 Maarten Van der Vaart (1822-1892) met zijn (verlamde) vrouw Adriana Van Eijk. (1827-

1911). Het gezin telt vier kinderen: Gerrit (1861), Piet (1863), Willem (1865) en Dirk (1867). Dirk woont sinds 1896 met zijn vrouw Wijnanda Van Rossum (1875) en hun twee kinderen Maarten (1897) en Jacobus (1898) in het naastgelegen zomerhuis. Als vader Maarten in 1892 komt te overlijden moet de boerderij worden verkocht om de erven en de schuldeisers tevreden te stellen. De Verzekeringsmaatschappij Utrecht is de koper. Zij laat in 1900 het oude hoofdgebouw afbreken en vervangen door een nieuw. Zoon Dirk wordt de eerste huurder. Op 15 juli 1900, nog geen twee jaar oud, overlijdt zijn zoon Jacobus. Op 12 september dat jaar krijgt het echtpaar een nieuwe zoon. Zij noemen hem ook Jacobus. Dit alles gebeurt tijdens de afbraak van de oude boerderij en de bouw van de nieuwe. Een jaar later op 26 december 1901, het nieuwe woonhuis is dan alweer een tijdje in gebruik, wordt de jongste zoon Adriaan geboren.

Oase van rust

Wilnis, een streekdorp met 2087 inwoners, is anno 1901 een oase van rust. De kleine gemeente heeft chronisch geldgebrek en probeert regelmatig door verhoging van de hoofdelijke omslag extra geld binnen te krijgen. Dat lukt alleen als Rijk en Provincie meerwerken en daar ziet het voorlopig niet naar uit. Op 4 maart 1901 wordt de nieuwe burgemeester geïnstalleerd. Hij heet W.L. van Tricht en hij volgt J.G. de Voogt op, die eind 1900 is

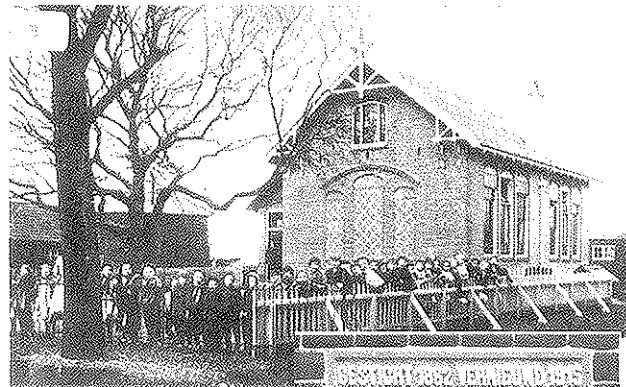
Boerderij Veelust rond 1920

overleden. De Wilnise gemeenteraad telt 7 leden. De twee wethouders zijn G.A. Bots en W. van Sevenhoven. Oudgedienden, die elke vier jaar door de raad herkozen zijn en tot op hoge leeftijd raadswerk hebben verricht. Er zijn twee nachtwakers. Zij lopen alleen in de wintermaanden en ontvangen daarvoor ieder wekelijks vier gulden. Industrie kent het voornamelijk agrarische dorp nauwelijks. Als enige wordt genoemd de stoomkorenmaaldery van N.A. van Wijngaarden. Door het dorp loopt een enkele doorgaande weg, de Herenweg. Deze loopt vanaf de katholieke kerk in Driehuis tot aan Vinkeveen. De aanwonenden moeten de weg zelf onderhouden. De gemeente kijkt toe en maant tot actie als dit niet goed gebeurt. Een bron van discussie vormen de Mijdrechtse en Wilnise zuwen. Deze wegen door het veengebied worden samen met Mijdrecht onderhouden. Wilnis vindt regelmatig dat ze naar verhouding te veel moet bijdragen. Elektriciteit en waterleiding zijn wel bekend maar nog niet aangelegd. Petroleumlampjes moeten zorgen voor licht en regenwater wordt gebruikt als drinkwater. Het is te koop voor 1 cent per emmer bij de Hervormde kerk en de openbare school.

Adriaan's eerste levensjaren zijn niet makkelijk. Op jonge leeftijd krijgt hij een tuberculeuze aandoening aan zijn stembanden en mag een jaar lang niet praten. Een vol jaar moet hij doorbrengen in de buitenlucht. Dat gebeurt in een tent naast het woonhuis. In die periode wordt hij erg dik en waarschijnlijk erg verwend, maar dat laatste weet hij niet meer. Van zijn schooltijd herinnert hij zich zeven klassen te hebben doorlopen. De zevende klas bij meester Koen thuis. Want "de school met de bijbel was net in gebruik genomen en alle kinderen van de openbare school gingen toen naar die school. Ik was de enige leerling die overbleef" Hier lijkt iets niet te kloppen in het verhaal van Adriaan. Hij

De openbare school te Wilnis rond 1900

De openbare school te Wilnis rond 1915

spreekt over de zevende klas. Dat zou dan in 1914 geweest moeten zijn, of 1915 als we rekening houden met een jaar achterstand vanwege het jaar in de tent. In 1914 was de door hem bedoelde school met de bijbel (de huidige Julianaschool) nog niet in gebruik. Onderzoek toont aan dat hij waarschijnlijk de bouw van een nieuwe openbare school verwisselt met de bouw van de Nederlands Hervormde school. De openbare school wordt in april 1915 afgebroken. Op dezelfde plek wordt door aannemer Jac. van der Helm voor fl. 7.500,- een nieuwe school gebouwd. De veertig leerlingen krijgen tijdens de bouw les in een houten gebouw aan de Kerkstraat. Dat tijdelijke onderkomen is voor tien gulden per maand door de gemeente gehuurd van mej. G. Lagerman. Twintig leerlingen 's morgens en twintig 's middags, want meer ruimte biedt de keet niet. Vier jaar later, op 15 januari 1919 zitten er nog 40 leerlingen op de openbare school. Wanneer drie maanden later, op 1 april 1919, de Hervormde school de deuren opent, blijven er drie over. Het zijn de protestante Adriaan van der Vaart en de katholieke broertjes Baars. Adriaan is dan 17 jaar oud. Kennelijk heeft hij meer leerachterstand opgelopen dan dat ene jaar, dat hij zich herinnert. Op drie na gaan alle kinderen van de openbare school over naar de nieuwe Hervormde school. Daarmee komt het eind van de openbare school in Wilnis in zicht. In juli 1919 krijgt de onderwijzeres van bijstand Jansje Kraaikamp als eerste eervol ontslag. Het hoofd der school, meester Koen, geeft nog even les aan de drie overgebleven leerlingen. Op 1 januari 1920 wordt de openbare school officieel opgeheven en krijgen ook Johannes Gerardus Koen en mej. Gijsberta Gezina van Roon eervol ontslag. Laatstgenoemde heeft de toenmalige Wilnise meisjes les gegeven in nuttige handwerken (zij was de handwerkjuf). Op 10 april besluit de gemeenteraad de school te verbouwen tot raadhuis. Eén lokaal wordt aangewezen voor onderwijs. J. van der Wall doet de verbouwing. De bouw kost de toch al armlastige gemeente Wilnis fl. 26.000,- Meester

De Zweedse bungalow aan de Burgemeester Padmosweg nr 40 anno 2002

Koen mag in de onderwijzerswoning naast de school blijven wonen, maar moet er wel huur voor betalen. Fl. 62,50 per drie maanden voor een huis met tuin en schuur. Tot zover de feiten omtrent de openbare lagere school.

Eigen gas

Adriaan blijft tot zijn 28^e thuis wonen. Hij helpt zijn vader met de melkveehouderij en werkt soms op de melkfabriek. Regelmatig vaart hij met de koeien tot ver in het Gagelgebied. Al dat land is eigendom van de Maatschappij 'Utrecht'. Hij herinnert zich nog goed de vele belletjes die onderweg tijdens het roeien uit het water omhoog kwamen en wat er tijdens de Eerste Wereldoorlog mee gedaan werd. De gaslevering was van gemeentewege gestopt, maar geen nood want moerasgas brandt prima. Het opvangen van moerasgas gebeurt met een *ondersteboven* gekeerde bak van ongeveer twee meter in het vierkant. Er omheen zit een houten gevaarte om het geheel drijvend te houden. De bak wordt boven een plek gevaren waar belletjes in het water aangeven dat er gas vrijkomt. Met een stok wordt er dan flink in de modder geroerd, waardoor nog meer bellen en daarmee nog meer gas. Als het geheel dan langzaam omhoog komt zit er genoeg gas onder om de familie weer een tijdje van licht te voorzien. Volgens Adriaan heeft Jan Gentenaar tot ver in de oorlogsjaren gebruik gemaakt van dat gratis gas. Gentenaar woonde toen op de plek waar nu de algemene begraafplaats ligt.

Naar De Bilt

Rond zijn 18^e treedt Adriaan als agent in dienst bij de verzekeringsmaatschappij 'De Nederlanden van 1845.' Hij doet brand- en inboedelverzekeringen en blijft in 'Veelust' wonen. Hij herinnert zich nog heel goed het moment waarop de Wilnise plas droogviel en de vele paling die langs de zuwe in Kamerik zo maar voor het opscheppen lag. Adriaan weet ook te vertellen dat hij in Wilnis de eerste was die een auto had. Het was een vreemd merk op drie wielen dat hij zelf in Duitsland was gaan ophalen. Op zijn 27^e leert hij de evenoude Lijntje Breure kennen. Zij woont in Hoofddorp en in 1928 trouwen ze daar. In oktober dat jaar volgt verhuizing naar De Bilt. Hij zit daar beter in verband met zijn werk. Het gezin blijft tot ver in de oorlogsjaren in De Bilt wonen. Als in de oorlog tijdens een bombardement hun huis (de familie drijft een pension voor ouderen) gebombardeerd wordt, moeten ze omzien naar een andere woning. Het zijn de enige belevenissen tijdens de oorlogsjaren. In april 1947 besluiten ze terug te keren naar Wilnis en betrekken daar het zomerhuis naast 'Veelust'. Vader woont dan in het voorhuis (moeder Van der Vaart is vlak na de oorlog overleden) en broer Jacobus woont met zijn gezin in het achterhuis.

In tapijten

Rond 1960 besluit Adriaan iets anders te gaan doen. Hij experimenteert met het lijmen van nylandraden op jute en wordt daarmee financieel gesteund door

zakenmensen uit zijn omgeving. De experimenten vinden plaats in twee schuren aan de Padmosweg die hij van timmerman Jan van Leeuwen heeft gehuurd. Naast diens houten huis is nog plek voor een woonhuis. In de Wieringermeer koopt hij in 1964 een zogenaamde Zweedse bungalow, die daar tijdens de werkzaamheden in de droogmakerij in gebruik was en nu te koop staat. Hij laat het geheel in onderdelen naar Wilnis transporteren. De bouwvergunning is dan al binnen. Daar heeft zijn broer Jacobus voor gezorgd. Van de gemeente Wilnis krijgt hij vergunning op genoemde plek een kantoorgebouwte en tijdelijke woning te bouwen. Er is echter één conditie. De woning van betonplaten aan de Padmosweg nr. 36, mag maximaal 15 jaar bewoond worden. Inmiddels floreert zijn tapijtfabriekje. De Algemene Kunstzijde Unie levert nylondraad. De tapijtfabriek 'De Lange' in Genemuiden levert jute. De nylon draden worden op poolhoogte afgesneden en daarna mechanisch in de met lijm besmeerde jute ondergrond getrild. Vijftien jaar lang houdt Adriaan zich bezig met het maken van nylontapijt.

Een vriendin

Op 3 maart 1975 overlijdt, na een langdurig ziekbed, Adriaan's vrouw Lijntje. Hij besluit dan zijn fabriekje te sluiten en verkoopt zijn opgedane kennis en de machines aan de tapijtfabriek in Genemuiden. De 74-jarige treedt er vervolgens in dienst om de mensen te leren met de machines om te gaan. Drie jaar later in 1978 ontmoet hij op een parkeerplaats in Markelo Eus (Eugenie) Lecluse. Zij stond daar met pech aan haar auto en kon niet verder. Adriaan helpt haar en maakt kennis. Eus blijkt in Nederlands Indië geboren en heeft in Diepenheim een bungalow en in Leiden een flat. 's Winters woont zij in Leiden en 's zomers in Diepenheim. Adriaan bezoekt haar regelmatig. In 1990 worden zowel de flat als de bungalow verkocht waarop Eus voorgoed verhuist naar de Padmosweg.

Kerkzegel van Waverveen.

Door Piet Koster

Zonder dat iemand in Waverveen er nog iets vanaf wist, bleek de Hervormde gemeente een kerkzegel te bezitten, dat ruim 50 jaar geleden werd aangevraagd en goedgekeurd.

Onlangs werd namelijk in het archief een aantal brieven gevonden van ds. L. Emmerzaal, die in Waverveen diende van 1939 tot 1946. Hieruit bleek dat hij namens de Hervormde Gemeente van Waverveen een verzoek had ingediend om een dergelijk zegel te mogen voeren. Zo'n kerkzegel moet men zien als een soort logo, dat men voor

Boerderij Veelust, Oudhuizerweg 2 te Wilnis anno 2002

Vierentwintig jaar lang is zij daarna Adriaan's huisgenote geweest. In 2001 overlijdt zij op 95-jarige leeftijd.

Anno 2002 woont Adriaan nog steeds in de betonnen Zweedse bungalow, waar hij in 1964 maar 15 jaar mocht wonen. Het huisnummer is inmiddels veranderd van 36 naar 40. Iets dergelijks gebeurde ook met het adres van boerderij 'Veelust'. Het in 1900 gebouwde hoofdgebouw bestaat nog steeds. Begin vorige eeuw nog bekend als Wilnis wijk 1, nummer 27. Dan wordt de Herenweg gesplitst. Een deel ervan gaat Ouderhuizerweg heten en Veelust krijgt als adres Ouderhuizerweg 8. In 1964 moet een aantal woningen aan de Oudhuizerweg plaats maken voor de Ir. Enschedeweg. Het gevolg is een hernummering van de Oudhuizerweg. Huisnummer acht wordt huisnummer twee. Het huidige "Veelust" Oudhuizerweg 2 wordt nu bewoond door de familie Verkaik. In 1976 kochten zij het van de verzekeringsmaatschappij Utrecht.

Foto's school: Streekarchief Vecht en Venen.
Bronnen: Raadsverslagen gemeente Wilnis periode rond 1900

verschillende doeleinden kan gebruiken en over het algemeen is voorzien van een tekst in het Latijn. Uit de correspondentie van 7 december 1945 bleek dat dit verzoek door de commissie van de Nederlands Hervormde Kerk was behandeld en dat het volgende zegel was vastgesteld. Uitgaande van het wapen van Waverveen, dat oorspronkelijk bestond uit een rood

vlak met een dwarsbalk in zwart, beladen met 2 zilveren Sint Andries-kruisen was het voorstel van de commissie: Op een rond zegelvlak een Sint Andrieskruis met als omschrift: "Christus regnat a ligno" en als randschrift: "Sigillum ecclesiae Waverveen". De vertaling van het omschrift is: "Christus regeert van 't hout" ofwel "Christus regeert vanaf het kruis", terwijl het randschrift betekent: "Zegel van de Kerk van Waverveen". Volgens het schrijven van 1945, heeft men met dit zegel het karakteristieke van Waverveen behouden en heeft men bovendien een krachtig en historisch kerkelijk woord. Uit de verdere brieven bleek dat ds Emmerzaal bij een wapenschilder in Den Haag de kosten heeft gevraagd voor het vervaardigen van een kleurenafbeelding van het Waverveense wapen en een handstempel van het kerkzegel. Deze afbeeldingen zijn echter niet in het archief teruggevonden. Dit komt waarschijnlijk omdat ds. Emmerzaal in die tijd een beroep aannam naar Ommen, waarna hij op 24 juli 1946 Waverveen verliet. Om zekerheid te hebben dat dit kerkzegel van Waverveen nog steeds zijn geldigheid heeft behouden, is er contact geweest met dr. J.H. Van de Bank uit Ede, die bekend staat als een deskundige op het gebied van kerkzegels. Na overleg met hem zijn kopieën uit het archief verzonden naar de

Commissie van het Kerkelijk Archief te Utrecht, waarna bleek dat dit zegel zonder bezwaar gebruikt mag worden.

Het kerkzegel van de Hervormde gemeente van Waverveen

De "Mijdrecht" door kapers overvallen

door Fred de Wit

Dit bericht zal nu ongetwijfeld de televisiejournals hebben gehaald als de overval in deze tijd zou hebben plaats gevonden. In 1697, dus ruim 300 jaar geleden, stond het echter als een betrekkelijk klein bericht opgetekend in het scheepsjournaal van het VOC-schip dat de naam Mijdrecht voerde. Onder bevel van schipper Dirk Lovelt was het op 24 december 1696 vanaf de rede van Texel vertrokken voor een reis naar Batavia waar men op 28 augustus 1697 zou aankomen.

Het scheepsjournaal is bijgehouden door Nicolaas Brugman, die zich provisioneel onderstuurman noemde. Hij beschrijft hoofdzakelijk de windrichting, de snelheid waarmee gevaren wordt en de weerstoestand. Zo weten we bijvoorbeeld dat het op maandagmorgen 24 december 1696 op Texel mooi weer is geweest. Nadat de ankers waren gelicht en men de volgende dag langs de Hollandse kust voer, was het weer ook tamelijk goed met een N.O. wind. Maar de dag daarna was het buiig. Van deze reis heeft ook de chirurgijn een verslag gemaakt. Dit verslag bevat alleen de behandelingen van de zieken. Hierin worden de klachten van de bemanning en soldaten genoteerd en de medicijnen die zijn toegediend. Uit deze beide verslagen weten we nu precies wat er zich de 30ste januari 1697 tussen het schip Mijdrecht en het kaperschip heeft afgespeeld. Hieronder volgt het door mij gecombineerde verslag van onderstuurman en chirurgijn.

De aanval

Vroeg in die morgen was het mooi weer. Het zicht was uitstekend en plotseling zagen wij in de verte achter ons het zeil van een schip. Vlak daarop gevolgd door een tweede schip. Beiden voerden met ons mee en kwamen met grote snelheid op ons af. Op de achterste mast hezen wij toen de prinsenvlag en de wimpel aan de grote mast. Het grootse schip dat ons volgde hees toen de Algerse en het andere schip de Tripolise vlag. Hieruit bleek dat we met Turkse kapers te doen hadden. De schepen passeerden ons toen en gaven ons met hun geschut de volle laag. Wij beantwoordden deze aanval met geschut en musketvuur. Hierna bestookten wij elkaar opnieuw. Onze schipper, Dirk Lovelt, werd daarbij door een musketschot in zijn buik geraakt. De soldaat Christoffel Vierhaven werd bij het eerste treffen in zijn nek geschoten en door het springen van een stuk raakte een matroos overboord en

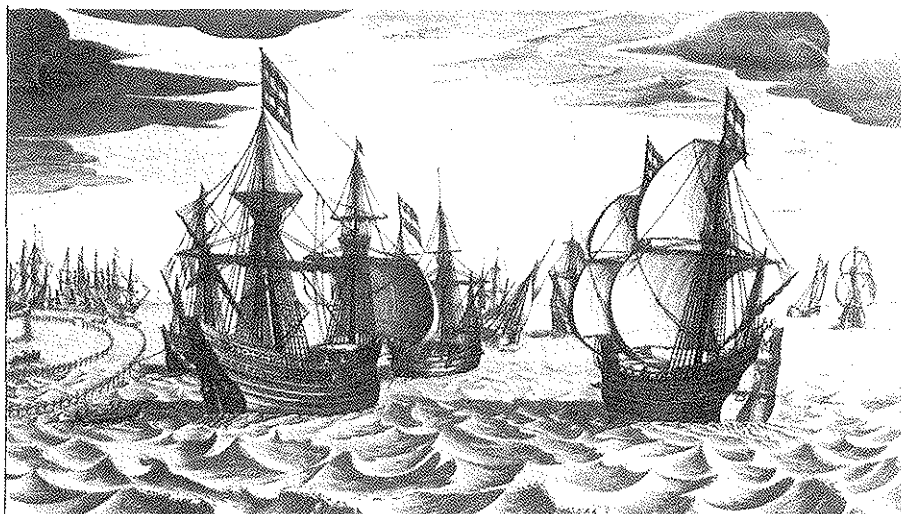
verdronk. Verder kreeg een soldaat nog een musketkogel in zijn knie en werd een andere soldaat door een stuk schroot aan zijn hand gewond. Door de wijze waarop wij ons verdedigden en aanvielen werd de vijand genoodzaakt de aftocht te blazen. Tijdens dit treffen verloren wij twee doden en werden drie personen gewond. De gewonden werden door de chirurgijn voorzien van brandewijn en wijn om de pijn te stillen. De hoeveelheden hiervan werden door hem nauwkeurig genoteerd. De volgende dag omstreeks half negen, verergerde de toestand van onze schipper Dirk Lovelt. Een half uur later stierf hij. De chirurgijn schreef in zijn verslag: de Heer wil zijn ziel in genade ontvangen.

Na het overlijden van de schipper werd de leiding over het schip onmiddellijk aan een ander overgedragen. De gezondheid van de bemanning en

de aanwezige soldaten liet soms veel te wensen over. Soms werd die slechte gezondheid in de hand gewerkt omdat zij te weinig te eten hadden gekregen. Voor het vertrek van de schepen verbleven zij namelijk soms weken in kroegen en logementen waar zij veelal door de eigenaars uitgebuit zijn. Een gezondheidskeuring kwam in die tijd gewoon niet voor. Vandaar dat er op de schepen van de VOC voor de chirurgijns altijd voldoende werk was.

Na het gevecht met de kapers vervolgde het schip Mijdrecht de koers naar Kaap de Goede Hoop, waar men een maand verbleef, alvorens de reis werd voortgezet naar Batavia.

Geraadpleegde bron: Nationaal Archief
toegangsnummer 1.04.02 nummer 5070

Hollands Glorie van weleer. Ook Mijdrecht viel daaronder

Bakkers laten zich niet dwingen

door Joop Frankenhuizen

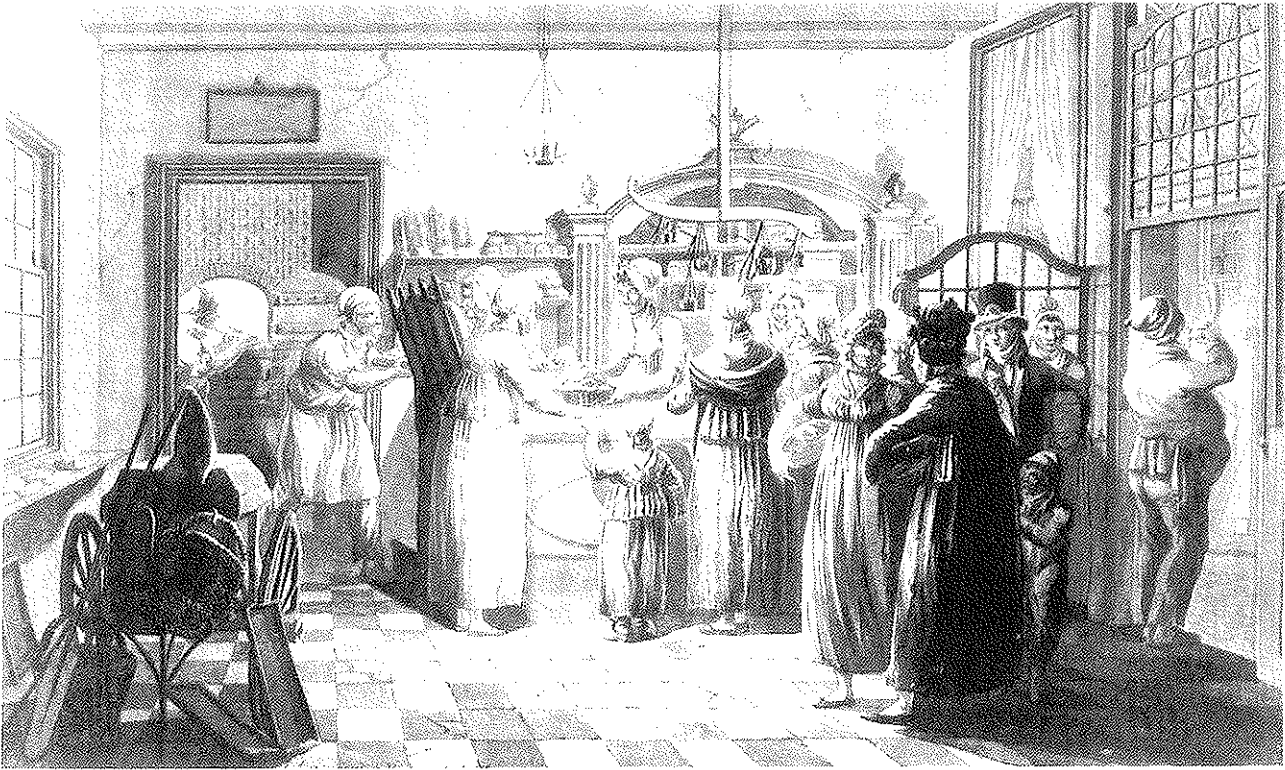
Als rond 1814 de Fransen ons land hebben verlaten en Willem I zich tot koning heeft laten kronen wordt het nieuwe koninkrijk al snel geconfronteerd met grote veranderingen. De ene verordening volgt op de andere. De bedoeling er van is een eind te maken aan de vele, vaak willekeurige plaatselijke verordeningen. Maar soms gaan die verordeningen wel erg ver, zoals die uit 1826 over broodzetting

Brood is in de 19e eeuw volksvoedsel nummer één en de plaatselijke overheden doen er dan ook alles aan de broodprijs zo laag mogelijk te houden. Een beproefd middel om dit te realiseren is het verordonneren van een maximum prijs, in 19-eeuwse termen broodzetting geheten. Op straffe van forse boetes worden de bakkers gedwongen zich aan die vastgestelde broodprijs te houden. Maar bakkers zouden geen bakkers zijn als ze overheidsdwang zonder morren zouden accepteren en niet zouden uitkijken naar manieren de zetting te ontduiken. Daarnaast zouden gemeenten geen gemeenten zijn

als ze verder zouden kijken dan de eigen gemeentegrenzen.

Ingrijpen doet pijn

In februari 1795 komen de Mijdrechtse bakkers met een petitie richting gerechtsbestuur over de broodprijs. De prijs moet omhoog en er moet een eind komen aan het grote verschil in broodprijzen in de rondom gelegen dorpen. In Oudhuizen, Kockengen en Harmelen is het brood veel duurder. Het gerecht besluit een expresbrief naar Utrecht te sturen met het verzoek de broodprijs op het

Bakkerij rond 1806. In de vroege morgen blaast de bakker op zijn hoorn, ten teken dat er vers brood is. De bakkersknecht komt juist binnen met een nieuwe lading vers brood direct uit de oven, die op de achtergrond nog net zichtbaar is. Aan het plafond een grote weegschaal. Links een bakkerskar. Tekening door J.A. Langendijk bron: gemeentearchief Amsterdam.

platteland overal gelijk te maken. In juli 1795 meldt het Mijdrechtse gerecht dat bakker Pluijm 50 gulden boete krijgt omdat hij in zijn bakkerij aan het water brood 4 duiten onder Utrechtse rijding (vaststelling) verkocht. Dit om andere bakkers te benadelen en “onderkruipers en derselver klanten naar zich toe te trekken.” Een paar maanden later besluit het gerecht: “Geresolveert op den voordracht van Leendert Pluijm, broodbakker in de Mennonietenbuurt, de roodweijt (fijn wittebrood) van de zetting af te laten en die te doen verkoopen naar de zetting van den Uijthoorn. Mids kennisgevende aan een lid van de municipaliteit alhier wanneer er op- of afslag gekoomen is teneinde zich daar naar te kunnen reguleren met betrekking tot de bakkers hier in het dorp”. Bakker Pluijm heeft het probleem dat hij zich moet houden aan de hogere Mijdrechtse zetting. Zijn brood is daardoor duurder dan dat bij zijn collega's aan de andere kant van de Amstel en dat betekent omzetverlies. Echter als hij zijn brood goedkoper maakt dan krijgt hij problemen met de bakkers in het dorp. Het gerechtbesluit komt er nu op neer dat de bakkers in het dorp in dat geval financieel zullen worden gecompenseerd.

Gevangen in vicieuze cirkel

Een andere manier om broodzetting te ontduiken is brood uit een ander gerecht te halen en hier te verkopen. Dat doet bakker Tuinman jr. aan de Kromme Mijdrecht. Hij zal door de gerechtsbode

worden aangezegd “geen brood van onder een ander gerecht alhier uit te brengen en uijt te slijten”. Alle maatregelen ten spijt lukt het de plaatselijke overheden maar niet de verschillen in broodprijs in de omringende dorpen op te lossen. Dan proberen de representanten van Staten s'Lands te Utrecht er iets aan te doen. Zij geven een publicatie uit waarin roggebrood goedkoper moet worden. Roggebrood van hier mag niet naar Holland worden vervoerd omdat “s Lands kassen (die het verminderde van de prijs des broods tot aan de marktprijs toe van den 8^e augustus 1795 af eenen tijd van 4 weken lang zal goed doen) daardoor benadeeld zouden worden.” De representanten van het volk van Mijdrecht willen daarop direct een opgave van de hoeveelheid gemalen rogge bij bakkers en molenaars. In juli 1797 klaagt de baljuw dat “die van Thamen en Uithoorn” zich niet houden aan de publicatie over de broodzetting. Het brood is daar veel goedkoper dan hier en velen gaan nu naar den Uithoorn om brood de kopen waardoor de eigen bakkers worden benadeeld. Volgens de baljuw moet de prijs van brood afhankelijk zijn van de zwaarte van het graan en de prijs ervan in Utrecht. In januari 1806 volgt een nieuwe ordonnantie op het gemaal. Het Rijk heft impost op graan en de gemeente mag daarop opercenten heffen. Het gevolg is dat alle soorten brood duurder worden. Een half jaar later stelt het gerecht zelfs vast dat als roggebrood in Utrecht duurder is, het hier ook in prijs wordt verhoogd. Het gerecht zit in een vicieuze cirkel gevangen. Zij ontkomt er niet aan subsidie aan bakkers te verlenen als zij via

zetting de broodprijzen fixeren en de bakkers daarvoor schadeloos moet stellen. Daarnaast moet zij weer extra hoofdelijke omslagen invoeren om de uitgaven van de extra bedelingen voor de armen te kunnen betalen. De volgende vijftien jaar verandert er nauwelijks iets. Bakkers lijken slimmer dan de overheid. In 1821 rapporteert de gemeente Wilnis. "Men kan niet beletten dat de bakkers het brood onder het rijzen verkopen wat altoos in het nadeel der ingezetenen moet uitlopen. Er zijn verschillen in broodprijzen die men wil wegwerken" Datzelfde jaar rapporteert Mijdrecht: "De zetting van het brood wordt eenparig uitgegeven door Mijdrecht, Wilnis en Oudhuizen. Echter in andere gemeenten is die zetting lager of bestaat in het geheel niet. Rondventende broodbakkers uit Vinkeveen maken daar gebruik van om op die manier goedkoop brood aan de man te brengen."

Den Haag grijpt in

In januari 1826 bemoeit het Rijk zich met de broodzetting. De koning vaardigt een besluit uit waarin de broodzetting aan de gemeenten wordt opgedragen. Het Rijk stelt vier soorten brood vast en elke bakker wordt verplicht buiten zijn winkel een beroepsteken te plaatsen en daarboven een zwart bord waarop de broodprijs, duidelijk zichtbaar is vermeld. Bovendien moet iedere bakker een weegschaal hebben zodat het gewicht van brood door gemeentelijke controleurs kan worden gecontroleerd. Gemeenten zullen streng toezicht uitoefenen en proces-verbaal opmaken van elke uitgevoerde controle. In juni 1826 stelt de gemeente Mijdrecht de opgedragen verordening op de broodzetting vast. Het gaat om vier broodsoorten: Roggebrood, Wijsbrood, Grof tarwebrood of Tuimelaar en Fijn wit of Fransch brood. Roggebrood en ongebuild tarwebrood (met zemelen) wordt gebakken in broden van 1, 2, of 3 pond. Gebuild tarwebrood in broden van vijf onces, (1/2 pond ?) 1 en 2 pond. Andere gewichten zijn niet toegestaan. De bakkers moeten aan het brood een eigen merk toevoegen. Als zij zich niet aan de zetting houden worden zij beboet. Brood wordt dan in beslag genomen.

De berekening

Verassend is vervolgens de gedetailleerde manier waarop de Mijdrechtse bestuurders de van hogerhand opgedragen verordening verwoorden en hoe zij uiteindelijk de broodprijs vaststellen. Bij het lezen er van wordt duidelijk hoe in 1826 brood werd gebakken, wat er in zat. "Een nederlandsch mud rogge genomen van goede Overijsselsche rogge weegt gemalen ruim 70 Nederlandsche ponden waar uit blijkens genomen proeven gebakken wordt 99 ponden brood." Een mud rogge kost fl. 4,50. De bijkomende kosten voor de verwerking zijn:

's Lands impost (belasting) 50 ct; Opcenten voor de gemeente 16 ct; Draagloon en vracht van het graan 16 ct; Maalloon met bezorgen 45 ct; Olie 8 ct; Brandstof 40 ct; Bakkersloon 170 ct. Een mud rogge inkopen en verwerken tot brood kost derhalve fl. 7,95. Hieruit gaan 99 broden van 1 pond. Een brood komt dan op 8 ct. Broden van drie pond kosten per stuk 24 ct. De prijs op dit moment, zo stelt de gemeente, is echter 22 ct. De nieuwe prijs van een 3 ponds roggebrood wordt daarop vastgesteld op 23 ct. Bovengenoemde berekening laat zien dat roggebroden van drie pond in die tijd het meest gangbaar zijn.

De vaststelling van de prijs voor het z.g. roode wijsbrood gebeurt op een identieke manier. "Een Nederlandsch mud roode Stichtse tarwe weegt gemalen ruim 71 pond waaruit 102 ponden brood gebakken worden." De kosten van impost op graan, opcenten, vracht, maalloon met bezorgen bedragen fl. 2,99 1/2 . De benodigde olie kost 8 ct. Vet 18 ct. Gist 37 ct. Zout 5 ct. Brandstof 40 ct. Bakkersloon fl. 2,09. Een mud tarwe kost fl. 6,25 Een mud tarwe inkopen en verwerken tot brood kost fl. 12,41 1/2 . Een wijsbrood van 3 pond zou 36 ct. moeten kosten. Zo'n brood kost nu echter maar 32 ct. De nieuwe prijs wordt vervolgens vastgesteld op 34 ct. Ook hier lijken wijtebroden bereid uit de hele graankorrel met een gewicht van 3 pond het meest gangbaar.

Iets dergelijks gebeurt met grof gebuild tarwebrood of tuimelaar en fijn wittebrood. Grof tarwebrood wordt gemaakt van gemalen Rostokker tarwe zonder zemelen maar met agtermeel en griend. Fijn wittebrood wordt gemaakt van Poolse roodbonte tarwe zonder zemelen, agtermeel en griend. Een mud gebuilde Rostokker tarwe weegt gemalen 71 pond en levert op 15 pond zemelen en 56 pond bloem. "Die 56 ponden door elkander vermengd gebakken geeft 80 ponden brood." De uitgeboude zemelen worden verkocht aan de veehouders. Een mud Poolse roodbonte tarwe weegt gemalen 71 pond. Uitgebouid levert dit op 41 pond gebloemd meel, 9 1/2 pond agtermeel, 5 1/2 pond griend of kort en 15 pond zemelen. Van het gebloemde meel worden 61 ponden brood gebakken. Dit keer worden naast de zemelen ook het agtermeel en het griend verkocht. Berekend volgens de Mijdrechtse verordening van juni 1826 mag een grof gebuild tarwebrood van 1 pond maximaal 17 ct kosten en een fijn wittebrood 21 ct.

Bakkers verdienen een redelijk loon

Maar het gemeentebestuur van Mijdrecht gaat nog verder. Na eerst de maximale broodprijs te hebben vastgesteld worden nu ook het loon van de bakker en diens winst vastgesteld. "Deze bepalingen vloeien

voort uit de constatering dat bakkers veelal de broodprijs zodanig vaststellen dat vooral de minst draagkrachtigen daarvan de dupe zijn,” stelt de gemeente. Eerst worden vervolgens de kosten berekend die de Mijdrechtse bakkers moeten voorschieten en daarna volgt de berekening van een “redelijk loon zonder dat de bakker hieraan ten gronde gaat en de ingezetenen tekort worden gedaan.” Voor 1 mud rogge moet de bakker vooraf 45 ct. aan maalloon betalen. Dit is inclusief halen en brengen en is berekend over een afstand van 1 uur gaans naar de molenaar. Daarnaast 40 ct. voor 1 vadem rijshouten takkenbossen (de ovens worden met takkenbossen gestookt !) en 5 ct voor trijkmeel. “Van de brandstof blijft niets van waarde over”, meldt de gemeente.

Van tarwe tot ongebuild brood gebakken. Het maalloon bedraagt 50 ct. Eendertiende vadem takkenbossen kost 40 ct. een half pond gist 37 ct. ¼ pond zout 5 ct. en 0,3 pond vet 18 ct. “Olie is niet nodig, wanneer vet wordt gebruikt,” stelt de verordening. Een dergelijke berekening geldt ook voor ander brood.

Rekening houdende met de kosten van het graantransport naar de korenzolder van de bakker dat 20 ct. per mud bedraagt, wordt het bakloon van 1 mud rogge vastgesteld op vastgesteld op 80 ct. De winst mag dan 70 ct. zijn. Voor het fijnere brood wordt het loon gesteld op fl. 1,- en de winst 80 ct. Deze vaststelling gebeurt op 18 augustus 1826 door burgemeester Verdam en zijn assessoren.

De instructie uit 1826 heeft er niet toe geleid dat de verschillen tussen gemeenten worden oplost.

Rouwen in De Ronde Venen

door Fred de Wit

Als er tegenwoordig iemand overlijdt is er voor de begrafenis al heel veel geregeld. Meestal heeft de overledene al kenbaar gemaakt op welke wijze hij of zij begraven of gecremeerd wil worden. Er zijn verzekeringen afgesloten en de begrafenisonderneming neemt de familie veel taken uit handen. Door rouwcirculaires en advertenties worden familie, vrienden en bekenden van het overlijden op de hoogte gesteld. Overledenen worden vaak niet meer thuis opgebaard en afscheid nemen gebeurt dan in speciaal daarvoor ingerichte gelegenheden. Alles is tot de puntjes verzorgd maar men moet daarvoor wel in vergelijking met vroeger enorme bedragen neertellen. Begraven is big business geworden.

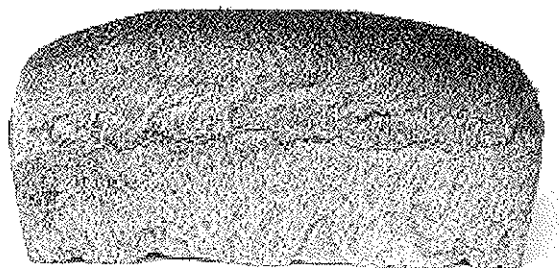
Begraven in vroeger eeuwen

In vroeger eeuwen ging het er in De Ronde Venen heel anders aan toe. Helaas is hier weinig over bekend en moeten we het met schaarse gegevens doen. Tot de komst van het Christendom, zo omstreeks het jaar 800, werden de doden in ons land hoofdzakelijk verbrand. Maar omdat het in onze streek tot het jaar 1000 een grote wildernis was, waar niemand woonde, spreekt het voor zich dat wij

Sommige gemeenten nemen het niet zo nauw met de controle en houden de verschillen in broodprijs kunstmatig in stand. Niet zo in de Rondeveense dorpen. Daar wordt na ingrijpen van de provincie Utrecht de broodzetting uiteindelijk gelijkgetrokken. Blijft over de vraag “Wat is agtermeel en wat is griend”. Deze vraag gesteld aan twee oud-bakkers. De heren Monster uit Wilnis en Brunsting uit Mijdrecht. Zij weten het niet. Brunsting denkt dat agtermeel het achterblijfsel is tussen de molenstenen. Van griend of kort hebben beiden nog nooit gehoord. Hen geïnformeerd over de concurrentiestrijd tussen hun collega's van twee eeuwen terug concluderen zij dat er nog steeds weinig is veranderd.

Nb. Het Middelnederlands woordenboek van Verdam vermeldt griend als grof zand en kort als roggeafval.

Bron: Streekarchief Vecht en Venen. Map J1/1 Broodzetting Supplementoir archief Mijdrecht.

Utrechts volkoren anno 2002

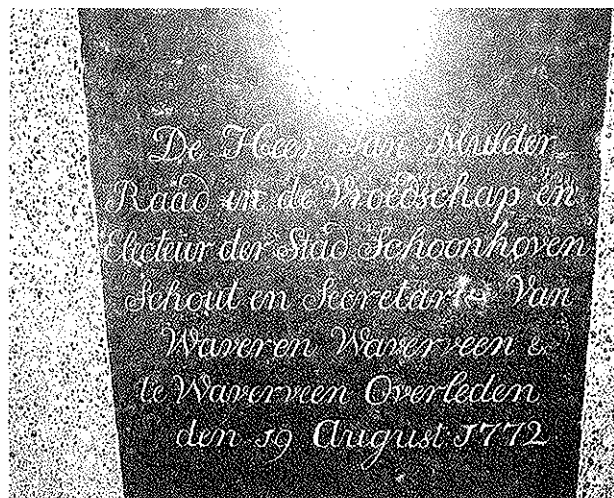
men over tot het begraven. Aanvankelijk werd nog buiten de nederzettingen begraven, maar op den duur werd meer waarde gehecht aan een plaats in de kerk, of op een stuk grond zo dicht mogelijk daarbij. Dit gebeurde dan rondom de kerk. Men plantte er bomen, struiken en bloemen. De begraafplaats kreeg daarom de naam kerkhof. Met de ontkerstening van nu is ook de naam kerkhof aan slijtage onderhevig en wordt steeds meer het woord begraafplaats gebruikt. Bovendien is het thans niet meer mogelijk om begraafplaatsen in de directe omgeving van een kerkgebouw aan te leggen. Tijdens de reformatie gingen de kerken in De Ronde Venen in protestantse handen over. Maar veel aanhangers hadden de hervormden in het begin nog niet. Het merendeel van de bevolking bleef het oude geloof trouw. Vandaar dat de dominees van Mijdrecht en Wilnis tijdens de Utrechtse synode van 1606 klaagden over de katholieke gebruiken die nog steeds openlijk plaats vonden tijdens het begraven. Zoals het zetten van kruisen op de graven, het knielen en het bidden van het Pater Noster tijdens de uitvaart. Zij vroegen de synode hiertegen maatregelen te nemen. De synode nam hierover contact op met de Staten van Utrecht. Maar deze voelden hier niets voor. Dit zou alleen maar onrust veroorzaken en daar hadden de Staten geen behoefte aan. Dus bleef alles bij het oude. Maar ook de pastoors onderling maakten het elkaar niet gemakkelijk. Zoals blijkt uit het geschil dat de Mijdrechtse pastoor Van den Heuvel in 1737 had met zijn Hoefse collega Cauwelaar. Op een kille oktobermorgen roeide Jan Janse Voorn naar de kerk in De Hoef om daar de mis bij te wonen. Op de terugtocht werd hij echter onwel. Diezelfde dag kreeg hij een beroerte en in de loop van de nacht stierf hij. Op tijd bediend door pastoor Cauwelaar. Pastoor Van den Heuvel was hierover zeer boos omdat Cauwelaar zich bemoeid had met een van zijn parochianen. Hij weigerde daarom de familie van Jan Janse Voorn om de overledene vanuit zijn kerk te laten begraven. De radeloze zoon schreef de aartspriester om tussenbeide te komen. Maar ondertussen stond vader Voorn nog steeds boven aarde. Ook in 1753 waren er problemen. Maar nu tussen pastoor Galleani van Mijdrecht en Cauwelaar over het toedienen van het H. Sacrament der stervenden aan parochianen. Problemen dus tussen De Hoef en Mijdrecht: "dochter- en moederkerk"

In tegenstelling tot andere steden en dorpen hebben wij in onze gemeente geen hoge adellijke dames en heren of andere notabelen gehad die hier begraven zijn. Alleen de proost Cornelis Beerninck is in Mijdrecht overleden en hier begraven maar zijn grafsteen is onvindbaar. Wellicht is de grafsteen in de hervormde kerk vernield toen in 1795, tijdens de Bataafse Revolutie, werd besloten om alle herinneringen aan de proosten van Sint Jan te vernielen als zijnde "overblijfselen van de slavernij

en het willekeurig gezag". Toen de Mijdrechtse burgemeester Van Doorn van Noordscharwoude in 1821 overleed werd hij met veel pracht en praal in de Noorderkerk te Amsterdam begraven. Ook zijn twee overleden echtgenotes liggen daar, evenals zijn schoonvader, die ook in Mijdrecht woonde. Deze grafsteen ligt direct links naast de ingang. Jonker Hendrik Adriaan van Reede tot Drakestein, heer van Mijdrecht, werd begraven in Surat, nabij Bombay. Zijn gebalsemde lichaam ligt daar sinds 1692 onder een prachtige graftombe die men daar tegenwoordig nog kan bewonderen. In onze directe omgeving, zoals Amsterdam en Utrecht, zijn in historische kerkgebouwen de vloeren belegd met soms zeer rijk gebeeldhouwde natuurstenen zerken. De mensen met een minder goed gevulde beurs en de armen werden in een massagraf bijgezet.

De Code Civil en de Code Penal

Tijdens de Franse tijd (1795-1813) werd op grond van de Code Civil uit 1804 en de Code Penal uit 1810 het begraven in kerken en kapellen binnen de bebouwde kom verboden. Dit voornamelijk uit hygienische overwegingen. De lucht in de kerken was vaak niet meer om het daar uit te houden. Maar na de Franse overheersing maakte koning Willem I in 1813 dit besluit weer ongedaan. Vandaar dat burgemeester Van Doorn in de Noorderkerk begraven kon worden. Die situatie bleef tot 1827 bestaan. Toen werd bij Koninklijk Besluit bepaald dat per 1 januari 1829 steden en dorpen met meer dan duizend inwoners verplicht waren om tenminste een begraafplaats buiten de bebouwde kom ter beschikking te hebben. De kerkgebouwen in De Ronde Venen zijn allen van na 1813. Vandaar dat er hier in de vloeren geen grafzerken aanwezig zijn. Vreemd genoeg is er een uitzondering. Links vooraan in de Mijdrechtse hervormde kerk ligt een grafsteen met het volgende opschrift:

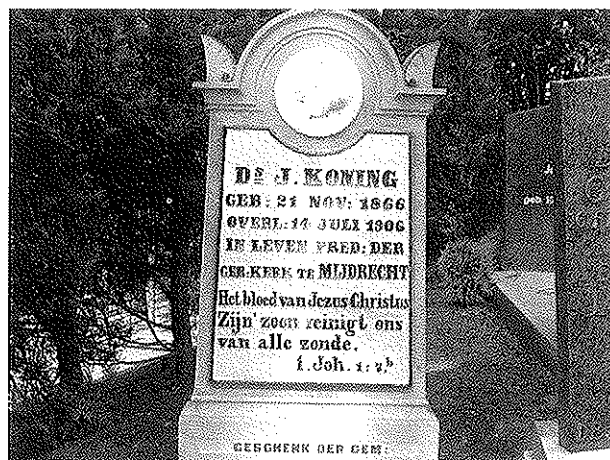
vrij moderne grafsteen ziet er als nieuw uit en kan dus onmogelijk uit 1772 stammen. Op 14 december 1856 vond in het oude kerkgebouw de laatste godsdienstoefening plaats, dat hierna werd afgebroken. Wellicht is er een speciale reden geweest om deze steen hier te plaatsen. Ik heb dit helaas niet kunnen achterhalen.

De overheid ging zich steeds meer bemoeien met de wijze van begraven en de inrichting van een begraafplaats. Vooruitlopend op het Koninklijk Besluit van 1829 ging pastoor Hontvorst van de R.K. parochie te Driehuis wel heel voortvarend te werk. In het vooruitzicht dat alle gezindten een eigen kerkhof mochten aanleggen, diende hij daartoe begin 1828 een aanvraag in bij de gemeentebesturen van Mijdrecht en Wilnis. Het ging om een stuk land dat achter het kerkgebouw gelegen was en dat na de goedkeuring behoorlijk zou worden opgehoogd. De toestemming van de Wilnise burgemeester J. van der Does en de Mijdrechtse burgemeester J. Verdam werd verleend en enige maanden later kon het kerkhof worden ingewijd. Kort daarop kwam men er echter achter dat het kerkhof niet aan de gestelde eisen voldeed. Men had namelijk een decreet, dat in de Franse tijd was uitgevaardigd, over het hoofd gezien. In dat decreet was bepaald dat kerkhoven omringd moesten zijn door een stenen muur. Het geld was op en het aanbrengen van een stenen muur was een zeer kostbare zaak omdat de muur vanwege de veengrond onderheid zou moeten worden. Al met al een zeer kostbare zaak. Er bleek echter een mogelijkheid om dispensatie aan te vragen. Die dispensatie werd op 18 september door koning Willem I verleend. Wel moest het geheel met een rasterwerk en een heg ter hoogte van twee ellen worden omringd. De begrafenisrechten en de duur van de grafrust werden vastgelegd in de Begrafeniswet van 1869. Dit was de eerste landelijke wetgeving. Daarvoor had de overheid zich hiermee niet bemoeid. Voor die tijd waren er wel eens conflicten tussen de parochiebesturen van de Katholieke kerk en de kerkenraden van de Hervormde kerk. Maar ook met burgemeester J. Verdam ontstonden in 1828 conflicten. Met name over de financiering. (Zie De Proosdijkoerier juni 2000 blz. 56 t./m. 59) De wet van 1869 is in de loop van de tijd verschillende malen herzien en aangepast. Na heftige discussies, onder meer over het cremeren, werd in 1955 de wet op de lijkbezorging aangenomen. Voor de Mijdrechtse/Wilnise burgemeester J. van der Haar was deze wet aanleiding om hierop af te studeren. Tot ruim na de oorlog werden de inwoners van Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen, Waverveen en De Hoef veelal in hun eigen dorp of kern begraven. Alleen de inwoners van de Mennonietenbuurt en Amstelhoek werden in Uithoorn begraven omdat zij

kerkelijk veel meer op Uithoorn waren georiënteerd. Begraven buiten de gemeente kostte extra geld en dat had men vaak niet. Evenals de katholieken, die op een katholiek kerkhof werden begraven of op een algemeen kerkhof, maar dan wel in gewijde aarde, hadden de joden een eigen kerkhof. Een joods kerkhof moet namelijk aan een aantal stringente eisen voldoen. Toen in 1805 de joden de kerk van de doopsgezinden in de Mennonietenbuurt overnamen en als synagoge wilden gebruiken, werd eerst nauwkeurig nagegaan of er in vroegere tijden in het kerkgebouw geen doden waren begraven. Anders was de koop niet doorgestaan. Het aantal joden in De Ronde Venen was te gering om er een eigen kerkhof op na te houden. Het grootste aantal joden in Mijdrecht bedroeg in 1859 79 personen waaronder kinderen. Vandaar dat zij hun overledenen in Alphen aan de Rijn of in Maarssen begroeven.

De stenen spreken

Wanneer we oude kerken of kerkhoven bezoeken, treffen we daar ook namen aan van mensen die in de geschiedenis van het land, stad of dorp een rol hebben gespeeld of op een andere wijze daar bijzonder bekend zijn geweest. Een bezoek aan de kerkhoven in De Ronde Venen zal ons teleurstellen. Allereerst zijn weinig oude graven bewaard gebleven. Maar bovendien hebben hier geen personen geleefd die de grote Winkler Prins hebben gehaald. Wel treffen we namen aan van personen die plaatselijk een functie hebben vervuld of op een andere wijze een bepaalde bekendheid hebben genoten. Zo treft men op het kerkhof te Driehuis het priestergraf aan van verschillende pastoors van de parochie. Ook is daar het verwaarloosde familiegraf van de notarisfamilie Van der Heijden, waarvan drie generaties het monumentale pand in de Dorpsstraat nummer 23 hebben bewoond. Het oudste graf op de algemene begraafplaats naast de Hervormde kerk te Mijdrecht is dat van burgemeester Verdam en zijn echtgenote. Verdam oefende het ambt van burgemeester uit van 1821 tot 1851. Ook grafstenen zijn aan modetrends onderhevig. Aan het uiterlijk

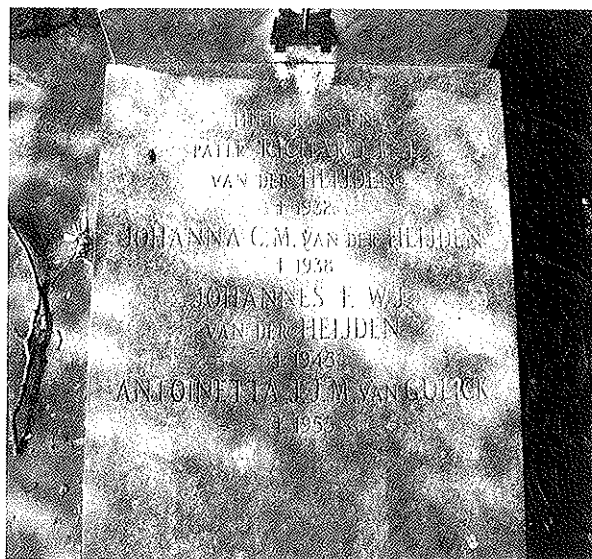
van de zerk kan men soms zien in welke tijd een bepaald persoon is overleden. Graven op protestantse kerkhoven zijn soms soberder dan katholieke. Met de stijging van de welvaart wordt er ook meer geld aan grafstenen uitgegeven. Het gebeurt maar zelden dat een overledene, die begraven wordt, geen grafsteen meer krijgt. Bij het cremeren ligt dit natuurlijk anders omdat men dan kan kiezen tussen het uitstrooien van de as of het plaatsen van de as in een urn. Al dan niet op een begraafplaats. De teksten op de zerken zijn tegenwoordig nog al sober. Vroeger werden van belangrijke personen ook nog de talrijke functies van de betrokkenen tijdens hun leven vermeld. De grafsteen van Van Reede tot Drakestein staat er vol mee.

In de 19e eeuw is het een tijdje mode geweest om grafschriften te bedenken voor lieden die men om één of andere reden niet mocht. Zo maakte Multatuli voor de staatsman Thorbecke onder andere deze grafschriften die alleen maar de bedoeling hadden om de betrokkene te kwetsen.

*Wandelaar die me hier begraven ziet
Als het sterven een kunst was, dan lag ik hier niet.
De man die hier begraven leit
Stak uit in onuitstekendheid*

Hoe het rouwen en begraven in Mijdrecht in het begin van de vorige eeuw gebeurde heeft de heer P.W. Gille jaren geleden in een interview verteld. Wanneer iemand was overleden, werden de blinden voor de ramen van het sterfhuis bijna geheel gesloten. De vitrage-gordijnen, ook wel "glazen klejen" genoemd werden afgehaald. Een "Aanzegger", geheel in het zwart gekleed en met een hoge hoed op, las dan bij alle omwonenden het overlijdensbericht voor. Omdat er geen begrafenisvereniging bestond, werden er links en rechts dragers voor de begrafenis aangezocht. Meestal waren dat mannen, die geen werk hadden en graag iets wilden verdienen met "draaggeld". De kist

met het stoffelijk overschot werd op een houten draagbaar, onder het luiden van de kerkklok, vanaf het sterfhuis naar de kerk of het kerkhof gedragen. Wanneer de afstand te groot was, bijvoorbeeld vanuit de polder, dan werd de kist op een kaasbrikdat was een vierwielige geelgelakte houten wagen met een paard er voor - geplaatst. Slechts weinigen konden zich een echte rouwkoets veroorloven. De kleding van de dragers liet vaak veel te wensen over. De ene drager droeg een hoge hoed die op zijn oren rustte, terwijl de ander een veel te korte broek aan had. Na het overlijden van een dierbare droegen de nabestaanden, ruim een jaar lang een ongeveer 10 centimeter brede, zwarte band om de linker mouw van de jas of mantel. Soms ook een klein zwart rozetje aan de linkerkant van de pet. Vaak bleef men zelfs gedurende een heel jaar in het zwart gekleed. Tegenwoordig ziet men dit bijna niet meer. Laatst zag ik iemand zelfs tijdens een uitvaart in een wit ski-jack gekleed. De tijden veranderen en wij veranderen mee.

Grafsteen notaris J.F.J.W. van der Heijden en zijn vrouw op het r.k. kerkhof te Mijdrecht. De Mijdrechtse notaris, de vader van accountant Harrij, notaris Toon en schilder David van der Heijden, verdronk in 1945 in de sloot voor de r.k. kerk. Alle genoemden zijn inmiddels overleden.

Commotie over zandwinning en vervening

door Jan Rouwenhorst

Vanaf eind jaren '60 leidt zowel de ontzanding als de verdergaande vervening in de Vinkeveense plassen tot grote ergernis bij het gemeentebestuur. Het ongenoegen dat daarover ontstaat, is het thema van deze bijdrage. Het is overigens de vraag of het gemeentebestuur wel de bestuurskracht heeft om voldoende aandacht te besteden aan de problematiek van de Vinkeveense plassen.

Politieke verwondingen

In de tweede helft van de jaren '60 is er namelijk sprake van een groot onderling wantrouwen binnen de raad. Het heeft er alle schijn van dat er gedurende langere tijd veel energie wordt gestoken in het

"onder de pet houden" van vermeende misdragingen. Zo is er sprake van een langdurig onderzoek naar ernstige verschrijvingen in de gemeentelijke boekhouding. De raad constateert in 1967 zelfs een ernstig plichtsverzuim en een

tekortschieten binnen het college van b en w. De KVP-wethouder J.J. Turkenburg is genoodzaakt om in augustus 1967 af te treden. Wethouder S. de Haan van de protestants-christelijke groepering wordt in hetzelfde jaar geconfronteerd met de bedreiging dat zijn boerderij in brand zal worden gestoken. En nog voor de jaarwisseling is KVP-burgemeester A.C. Blom niet meer in functie. Over het zeer plotselinge vertrek van Blom worden in het openbaar geen mededelingen gedaan.

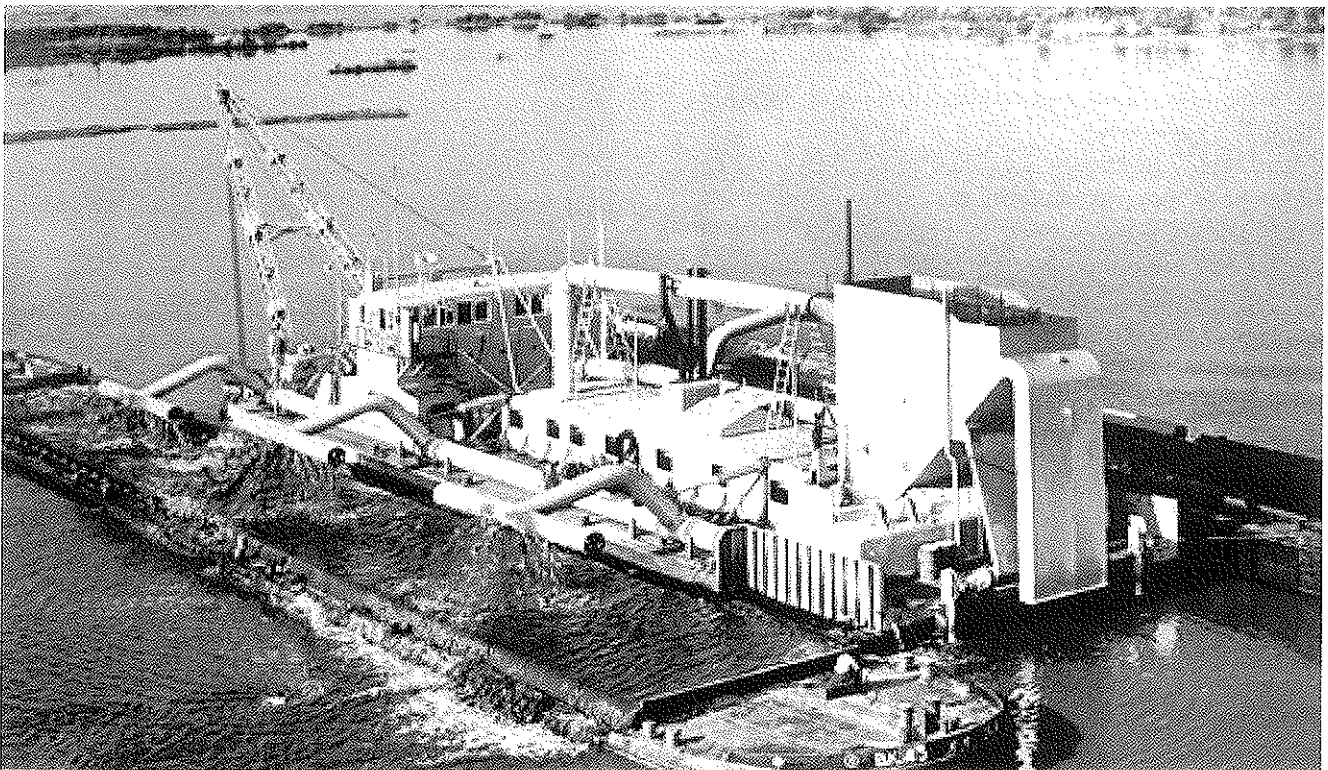
Overigens keert de heer Turkenburg het jaar daarop voor korte tijd terug als wethouder - dit tot groot ongenoegen van een aantal raadsleden - om na enkele maanden wegens gezondheidsredenen opnieuw de raad te verlaten. Hij wordt dan opgevolgd door zijn partijgenote mevrouw M.W. de Rijk-Röling, die sinds maart 1967 deel uitmaakt van de raad. Haar entree in de raad leidt tot enige commotie, omdat ze eerder in een interview zou hebben gezegd weinig tijd te hebben om zich te verdiepen in de Vinkeveense problematiek, omdat ze overdag - en dikwijls ook 's avonds - werkzaam is voor het bedrijf van haar man. Die uitspraak is toen door het raadslid J.W.H.D. Uitterdijk van de Boerenpartij breed uitgemeten. Uit de openbare raadsstukken valt op te maken dat Vinkeveen niet gevrijwaard is van politieke machinaties. (1) Hoewel opeenvolgende raadsnotulen uit die tijd enig inzicht geven in de problematiek, zijn andere - mogelijk relevante - stukken nog geheim tot resp. 2008 en 2019.

Bijlmermeer

In 1955 is besloten dat de Vinkeveense plassen na afloop van de vervening niet worden drooggemalen. De bedoeling is dat de plassen op termijn een versterkte functie krijgen op het gebied van waterrecreatie. In het oorspronkelijke landschapsplan is voorzien dat er een rijwielpad komt en dat de bezoekers makkelijk van het ene eiland naar het andere kunnen komen.

Enkele jaren later krijgt Amsterdam van Gedeputeerde Staten van Utrecht toestemming om zand te winnen uit de Vinkeveense plassen. In de vergunning staat dat men maximaal tot 30 meter onder N.A.P. mag ontzanden en dat binnen vier jaar 'verdedigingswerken' gereed moeten zijn. Daarmee wordt bedoeld "dijken, c.q. eilanden met beschoeiing, grondafdekking en beplanting". Deze 'verdedigingswerken' moeten vervolgens door Amsterdam vijf jaar in goede staat worden onderhouden en daarna wordt het onderhoud overgedragen aan de provincie Utrecht. De 'verdedigingswerken' zelf moeten vijf jaar na gereedkoming om niet in vrije eigendom worden overgedragen aan een op te richten plassenschap. De vergunningstermijn voor de ontzanding loopt tot en met 31 december 1975. (2)

In het najaar van 1963 begint de NV Baggermaatschappij Bos en Kalis uit Sliedrecht met de eerste fase van wat de Bijlmermeer moet worden. De planning is dat binnen een jaar meer dan 4 miljoen kubieke meter zand in het nieuwe uitbreidingsgebied

Beeld van het materiaal dat men gebruikte om zand uit de Vinkeveense plassen naar boven te krijgen.. Het opgezogen drab wordt in grote schuiten gestort die vervolgens naar de wal worden gevaren. Daar worden ze leeggezogen waarna de inhoud vermengd met nog meer water als een dunne brij in een pijpleiding wordt geperst. In dit geval mondt deze uit op het industriegebied Amstel II, de eindbestemming van het zand.

Foto: Archief Vecht en Venen.

ten zuidoosten van Amsterdam terecht komt. In hoeveelheden van meer dan 100 ton worden de opgezogen zandmassa's naar de bakkenzuiger 'Vinkeveen' vervoerd, die aan de rand van de noordelijke plas ligt. Van daar gaat het zand door de stalen buizen van een persleiding, die meer dan tien kilometer lang is. Via vier pompstations en binnen een half uur komt het zand met enorme hoeveelheden water op de plek van bestemming. Door het opspuiten van de natte, dunne zandpap wordt het drassige grasland ter plekke met 130 tot 230 centimeter opgehoogd tot bouwterrein.

Echopeilingen

Het is de bedoeling dat rond de lege zandpunt uiteindelijk een keten van kunstmatige eilanden komt, die onderling verbonden zijn via bruggetjes, zodat wandelaars en fietsers kunnen genieten van een herschapen natuurschoon. De krans van eilanden zal voor Amsterdam en omgeving een nieuw ontspanningsgebied markeren. Maar de kunstmatige eilanden dienen ook een ander doel. Ten gevolge van de zandzuigerij verwacht men een sterkere golfslag op de plassen. De eilanden zouden daarop een temperende invloed hebben. (3)

Eind 1965 verzoekt het college van Amsterdam aan GS van Utrecht om toestemming voor een diepere

ontzanding. Men wil van maximaal 30 meter onder N.A.P. tot een diepte van 60 meter gaan, want - zo staat in de brief - "de ervaringen met deze en andere zandwinningen en de ontwikkeling van de techniek zijn dusdanig dat tot grotere diepte dan 30 meter zand kan worden gewonnen." (4) In een begeleidende notitie geeft ir. Pennock van de gemeente Amsterdam aan dat een grotere diepte nauwelijks invloed heeft op de golfslag, omdat die vooral afhankelijk is van windkracht, windrichting en de strijklengte, d.w.z. de afstand die de wind over het water aflegt.

De gemeente Abcoude laat aan het college van Vinkeveen schriftelijk weten dat het een afwijzend advies zal geven aan GS van Utrecht. "Wij menen dat deze aanzienlijk grotere diepte het risico van het optreden van grondverzakkingen sterk zal vergroten en dat bovendien de grotere golfslag de watersportbeoefening zal bemoeilijken en gevaarlijker maken." Abcoude hoopt dat Vinkeveen hetzelfde zal doen.

Maar het dagelijks bestuur van Vinkeveen denkt er anders over. De angst voor grotere golfslag beoordeelt men als irrelevant en het bezwaar van grondverzakkingen zou te ondervangen zijn. Burgemeester A.C. Blom en de wethouders J.J. Turkenburg (KVP) en C. Burggraaf - van de

Beeld van de plas tijdens het zandzuigen

protestants-christelijke groepering (AR, CHU en SGP) laten aan GS weten het voor hen "uiteraard onmogelijk is de technische problematiek (...) te beoordelen. Ze willen dat het gebied dat voor diepere ontzanding in aanmerking komt kleiner is dan de concessie van 1957, in verband met het risico van grondverzakkingen. Ook wil men graag zekerheid dat aanleg van nieuwe eilanden doorgaat, omdat men "elk jaar de omvang van het bestaande eilandenaantal (ziet) afnemen door vervening en afslag."

Kortom, het college geeft op 1 februari 1966 in een officiële brief slechts enkele aandachtspunten in overweging, maar van een negatief advies is geenszins sprake.

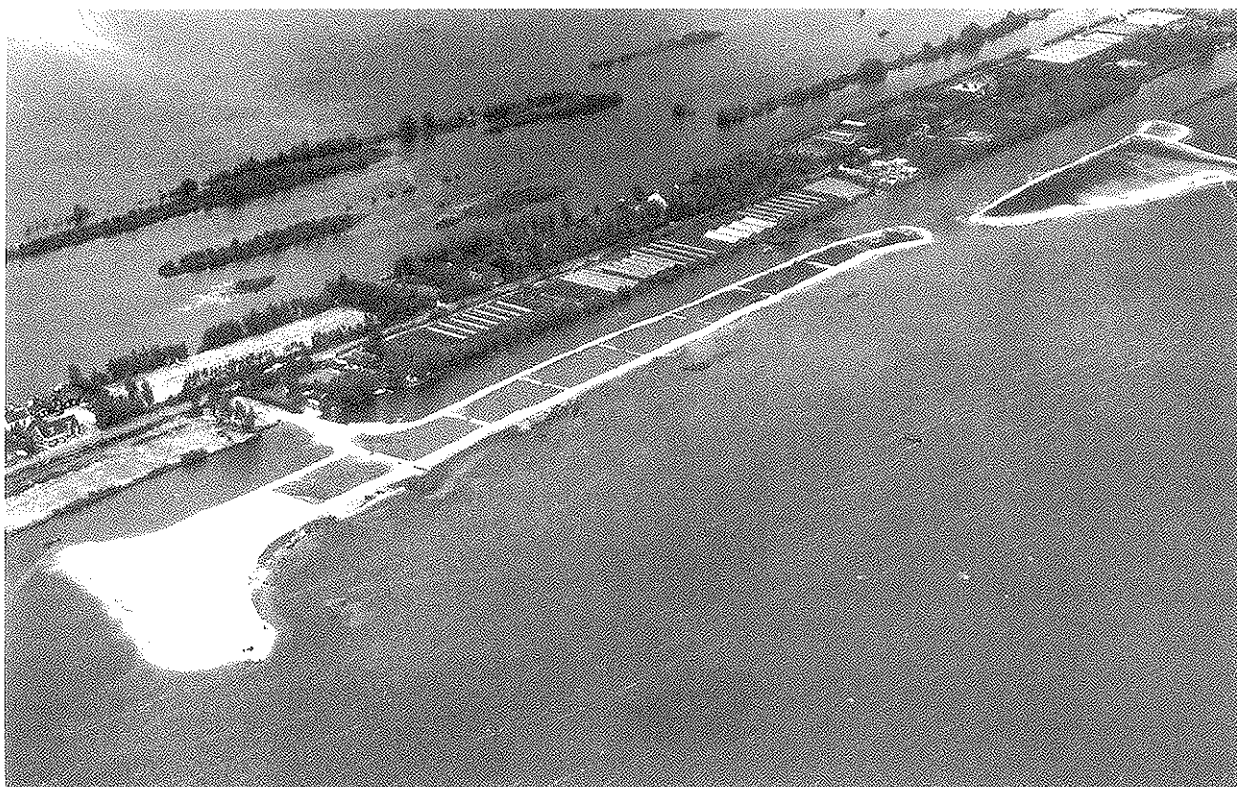
Binnenskamers bespreekt het Vinkeveense college nog wel de psychologische afkeer die kan ontstaan. Overigens circuleert in het Vinkeveense gemeentehuis de opvatting dat de watersport geen hinder zal ondervinden van de diepere ontzanding "of het moet zijn dat een gezonken ijzeren boot nooit meer wordt teruggevonden."(5)

Proefzuigen

In augustus 1966 wil de gemeente Amsterdam graag dat Bos en Kalis toestemming krijgt voor een proefneming om zand tot 60 meter diepte op te zuigen. Het doel is om na te gaan "of met de voor dit werk (...) ontworpen installatie een technische en economisch verantwoorde winning van zand

mogelijk en verantwoord is, waarbij tevens een inzicht kan worden verkregen in het gedrag van de te ontgronden zandmassa's bij gebruikmaking van deze installatie. "GS wil die toestemming wel verlenen, vooral omdat de proef van zeer beperkte duur zal zijn. "Elke ontgroning mag slechts voor de tijdsduur van 48 uur worden uitgevoerd", zo staat in het ontwerpbesluit.

Het gemeentebestuur van Vinkeveen krijgt tot 1 december de gelegenheid om zijn mening kenbaar te maken bij het provinciebestuur. Op 30 november - geen dag te vroeg - laten B en W een brief uitgaan, waarin een fermere standpunt wordt verwoord dan eerder dat jaar. Nu stelt men dat de recreatieve belangen niet mogen worden opgeofferd aan de belangen van de zandwinning. En in tegenstelling tot de eerdere brief heeft het college nu ook oog voor de "beoefenaren van de watersport" want men wijst er op dat de zeilers "reeds bij de huidige diepte van 25 à 30 meter water klagen over de stromingen onder water". Hoe is dat bij een diepte van 60 meter? En hoe zit het met de plantengroei en wat zijn de gevolgen voor de visstand en waterkwaliteit? Wellicht openbaren de gevolgen van de diepe ontgroning zich pas naar jaren. "Vorenstaande maakt duidelijk dat wij met betrekking tot de gevraagde proef-ontzandingen in dit stadium een afwijzende mening hebben", aldus het college.

1964 Zandeiland vier (Klinkhamer) in aanleg. Doel: bescherming oevers tegen de sterker wordende golfslag en het bieden van recreatiemogelijkheden.

In de raad is dan al de vrees uitgesproken dat er in Vinkeveen uiteindelijk een vieze lap water overblijft waar geen aardigheid aan is. (6)

Politieke vernieuwing

Eén ding is zeker: aan het eind van 1966 laat het Vinkeveense college een veel daadkrachtiger geluid horen dan aan het begin van dat jaar. Heeft dat te maken met de uitslag van de verkiezingen voor de gemeenteraad die op 1 juli zijn gehouden?

Vast staat dat de KVP bij deze verkiezing haar absolute meerderheid in de raad voorgoed verliest. Ten opzichte van 1962 gaan er ruim 500 meer kiezers naar de stembus en toch verliest de KVP zo'n 6,5% van haar aanhang. Daarentegen behaalt de plaatselijke VVD een winst van 50%. Nieuw is de entree van de Boerenpartij. Bijna één op de zes Vinkeveners geeft die nieuwe groepering het politieke vertrouwen. Vast staat dat de dynamiek tijdens de raadsvergaderingen toeneemt.

Na de verkiezingen blijft de coalitie van KVP en een verkleinde protestants christelijke groepering voortbestaan, want de Christelijk Historische Unie heeft met een eigen lijst meegedaan aan de verkiezingen. Wethouder J.J. Turkenburg (KVP) prolongeert zijn functie, zijn nieuwe collega is S. de Haan (p.c. groepering). (7)

Op 18 december 1966 mag het gemeentebestuur van Vinkeveen de ingebrachte bezwaren in Utrecht komen toelichten. Enkele dagen later vraagt het college vriendelijk om toezending van het verslag dat "van provinciewege" is opgemaakt. Een maand later komt het antwoord uit Utrecht. Men kan aan het verzoek niet voldoen "aangezien de dezerzijds opgemaakte verslagen van deze (...) besprekingen uitsluitend voor intern gebruik bestemd zijn." Uit een notitie in de marge van de brief valt op te maken dat Vinkeveen nog om uitleg bij de griffier heeft gevraagd. Het antwoord komt op het volgende neer: "Het spijt ons. Er komt geen tweede bespreking, dus het verslag kan niet worden vastgesteld. Als u een verslag wilt, noteert u dan zelf." De ambtelijke dienst van Vinkeveen adviseert het college de mededeling voor kennisgeving aan te nemen en zich er bij neer te leggen. En zo gebeurt.

Levensgevaarlijk

In maart 1967 verschijnt in het ANWB-blad 'Waterkampioen' een artikel met de titel 'Vinkeveense plassen worden bedreigd'. De auteur beschrijft dat vele eilandjes "bezig zijn in elkaar te zakken" en van andere "steken alleen nog wat takken of rietstengels boven water". De plassen worden getypeerd als een belangrijk recreatiegebied, maar "dit alles dreigt verloren te gaan, als er niet spoedig wordt ingegrepen."

In april 1968 laat het college aan de ANWB weten het artikel met zeer veel belangstelling te hebben gelezen. In dezelfde brief vraagt men de ANWB om een kopie van brief die de ANWB in februari 1968 over de Vinkeveense plassen heeft geschreven aan Gedeputeerde Staten "teneinde in deze aangelegenheid ook het onze te kunnen doen". De ANWB heeft GS "met de meeste klem" verzocht "maatregelen te nemen (zodat de) baggerwerkzaamheden niet worden voortgezet".

Ook individuele burgers geven blijk van hun verontrusting. Zo schrijft de heer H. van Vliet dat door het zandzuigen een "levensgevaarlijke situatie" ontstaat. Hij meldt dat onlangs voor de vierde keer een gat gevallen is in één van de zandeilanden en wil met die informatie het gemeentebestuur doordringen van de ernst van de situatie. Hij hoopt "dat er door uw college eens ernstig aandacht aan deze toch wel actuele kwestie wordt geschonken. Het moet namelijk niet zo worden dat het voor iedere watertoerist een gevaar wordt om zich op de plassen te begeven, doordat er plotseling een gat valt in één of ander zandeiland waar men toevallig loopt."

Wantrouwen

Voorlopig blijft de raad van Vinkeveen discussiëren over wat te doen staat als Gedeputeerde Staten van Utrecht toch de vergunning verlenen om tot 60 meter diepte zand te zuigen. Uiteindelijk concludeert men dat er dan beroep kan worden ingesteld. Daarbij stelt men vast: "Dit beroepschrift dient uiteraard sterk van inhoud te zijn. Bij de bevoegde instanties moet een zodanige schrik te weeg worden gebracht dat schorsing van het besluit van GS een feit wordt." Overigens houdt men er rekening mee dat een beslissing wel enkele jaren op zich kan laten wachten.

Op 22 mei 1968 geeft het provinciebestuur toestemming voor het zandzuigen tot 50 meter. De eerder door Vinkeveen ingebrachte bedenkingen worden niet overgenomen. De wens extra zandeilanden aan te leggen vindt het bestuur van de provincie onbillijk, de visstand en plantengroei zullen geen nadelige gevolgen van de verdieping ondervinden en het risico van grondverzakkingen acht men klein als de hellingshoek van de taluds niet te steil is.

De gemeenteraad van Vinkeveen vertrouwt de zandwinners niet en herhaaldelijk wordt vermoed dat Bos & Kalis al vooruitloopt op nog te verlenen vergunningen.

De raad is eensgezind als het gaat om de bescherming van de recreatieve functie van de plassen en besloten wordt bij de Kroon bezwaar te maken tegen het voornemen van de Gedeputeerde Staten van Utrecht om toestemming te verlenen voor

verdere zandwinning. Amsterdam wil tot een diepte van 50 meter gaan. Het Vinkeveense bestuur gispt de opstelling van GS, omdat die geen inzage zou willen geven in de opgestelde rapporten.

Het raadslid P. Koster van de Christelijk Historische Unie (CHU) laat weten dat de plassen al zijn aangetast. Hij typeert het geheel als "een wild en rauw stuk water", dat slachtoffers eist en stelt dat veel particulieren kosten moeten maken om hun terreinen en oevers te beschermen tegen afkalving. De arts J.W.H.D. Uitterdijk - raadslid voor de Boerenpartij - stelt dat er naast de afslag van de oevers een ander gevaar aanwezig is. Want nietsvermoedende zwemmers kunnen plotseling kramp krijgen als het koude water uit de diepte naar de oppervlakte wordt gestuwd. (8)

Onverantwoorde aantasting

Niet alleen de zandwinning zou schade veroorzaken aan de plassen, ook de ontvening leidt tot een onomkeerbaar proces. Ten gevolge van het veenbaggeren zakken diverse oude legakkers weg en er wordt op aangedrongen verdere ontvening te stoppen. Het betreft dan vooral de situatie bij de zuidelijke legakkers, want een jaar eerder zijn de veengravers weggetrokken uit de noordwesthoek van de plassen.

Het opgebaggerde veen wordt vooral verwerkt tot teelaarde voor de tuinderijen in het Westland. Zowel de ANWB als watersportverenigingen doen een beroep op de Gedeputeerde Staten om passende maatregelen te nemen om de verwoestingen tegen te gaan. (9)

Begin 1970 neemt de gemeenteraad een motie aan, waarin een dringend beroep wordt gedaan aan het Utrechtse college van GS om af te zien van elke verdere concessie tot verdere uitgraving in en bodemverlaging van de plassen. Volgens het KVP-raadslid A.C.M. Hoefs is dan al 30 miljoen kubieke meter weggezogen en zou er een diepte van vijftig meter bereikt zijn. Burgemeester drs. Th.A.M. Elsen vindt het onverantwoord dat door verdieping het natuur- en recreatiegebied - dat hij een nationale betekenis toeschrijft - verder wordt aangetast. (10) Elsen is sinds de zomer van 1968 burgemeester van Vinkeveen. Daarvoor was de heer F. Verstegen ruim een half jaar belast met de waarneming. (11)

Volksvijand nummer 1

Ondanks de bezwaren - zowel van de gemeente Vinkeveen en Waverveen als van diverse waterschappen - verleent het Utrechtse provinciebestuur eind 1970 aan Amsterdam toch toestemming om verder te graven. Doorslaggevend is dat het stopzetten van de zandstroom naar de Bijlmermeer zou leiden tot ernstige stagnatie in de hoofdstedelijke woningbouw. En milieuschade beschouwt een meerderheid van het

provinciebestuur als ondergeschikt aan het bestrijden van volksvijand nummer één: de woningnood. Besloten wordt ook dat er een commissie van deskundigen komt, bestaande uit vijf personen, van wie er één benoemd mag worden door het college van b en w van Vinkeveen. Deze commissie zou moeten controleren of Amsterdam zich wel zou houden aan de gemaakte afspraken.

Overigens heeft de Kroon dan nog steeds geen beslissing genomen op het in 1968 door de gemeente Vinkeveen ingestelde beroep. Enerzijds wordt de traag verlopende procedure in Vinkeveen gezien als een ernstige aantasting van het gevoel van rechtszekerheid, waardoor het beroepsrecht tot een dode letter wordt. Maar de Utrechtse gedeputeerde jhr. mr. H.H. Hooft Graafland wijt de vertraging juist aan Vinkeveen, omdat de gemeente alsnog in de loop van 1970 een deskundigenrapport inbrengt in de lopende procedure.

Het Utrechtse provinciebestuur verwacht weinig van een optie om Amsterdam te verplichten om (te) diepe gaten in de Vinkeveense plassen alsnog te vullen en de termijn waarop dat zou gebeuren, blijft ook ongewis. Maar in Vinkeveen circuleert het hardnekkige gerucht dat voor zo'n vulling autowrakken gebruikt zullen worden. (12)

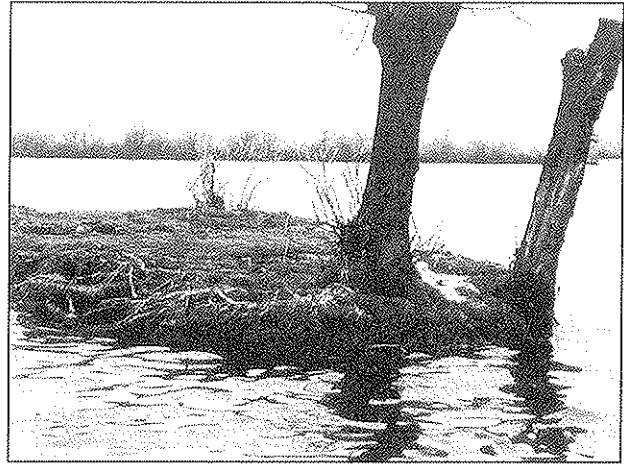
Geklets

In de vergadering van het provinciebestuur benadrukt het D66-statenlid drs. A.A. Manten - later gepromoveerd - de vele nadelige gevolgen voor het leven van plant en dier als de zandwinning doorgaat. Dat is in lijn met de opvattingen van de ideeën die in Vinkeveen leven. Het lijkt dus niet verwonderlijk dat de redactie van het in deze regio verschijnende 'Ons Weekblad/Het Streekblad' uitgebreid aandacht besteedt aan de waarschuwendende woorden van de Utrechtse bioloog. Volgens de redactie voorspelt Manten een fataal einde voor de Vinkeveense plassen bij verdere ontgronding en werden zijn waarschuwendende woorden niet gehoord. De toen stevig bebaarde Arie Manten verwoordde zijn kritiek meer wetenschappelijk onderbouwd, maar merkte met een kwinkslag op: "De kwestie van een verantwoord milieubeheer in het Vinkeveense plassengebied is een weinig rechtlijnige zaak. Problemen van een goed natuurlijk leefmilieu zijn zo ingewikkeld, dat ik heb moeten vaststellen dat zelfs de Utrechtse kappers en Amsterdamse taxichauffeurs er geen oplossing voor hebben." Manten uit felle kritiek op onderzoek van o.a. de provinciale waterstaat, waaruit zou moeten blijken dat nadelige effecten van een diepere ontzanding wel meevallen. "Ik heb maar één kwalificatie voor dit soort adviezen. Ik acht het onverantwoordelijk, onwetenschappelijk geklets!" (13)

Vinkeveen gaat ook tegen de in november 1970 verleende toestemming van GS in beroep.

Geraadpleegde bronnen

- (1) Archief Gemeente De Ronde Venen (AGDRV), Archief Vinkeveen (AV) 1936-1970, 333-335.
- (2) AGDRV, AV 1936-1970, 2219.
Veel citaten in bovenstaand artikel zijn - zo niet anders vermeld - aangehaald uit genoemd archiefstuk.
- (3) De Volkskrant, 8 oktober 1963.
- (4) AGDRV, AV 1936-1970, 2219, Brief gemeente Amsterdam, d.d. 12 november 1965)
- (5) idem, Advies B en W, nr. 3811, d.d. 24 november 1965)
- (6) AGDRV, AV, 333, Raadsvergadering, d.d. 8 november 1966.
- (7) Resultaten verkiezingsuitslagen in Vinkeveen, J. Rouwenhorst.
- (8) Het Centrum, 14 juli 1968 en De Tijd - Amsterdams Dagblad, 15 juli 1971.
- (9) De Volkskrant, 17 april 1968 en De Dorpsstem, 1 mei 1968.
- (10) Het Streekblad, 4 februari 1970.
- (11) De heer F. Verstegen overlijdt eind 1972 ten gevolge van een auto-ongeluk.
- (12) De Volkskrant, 10 november 1970 en Het Parool, 12 november 1970.
- (13) Ons Weekblad / Het Streekblad, 26 november 1970.

Wellicht zijn er lezers die in de jaren '70 betrokken waren bij de protesten tegen de voortgaande zandwinning en daarover willen vertellen of lezers die in het bezit zijn van fotomateriaal van bijv. de varende protesttocht of van wegzakkende eilanden in de Vinkeveense plassen en die dat fotomateriaal tijdelijk ter beschikking willen stellen om te gebruiken als illustraties bij het volgende artikel. De auteur stelt het op prijs als u in dat geval contact met hem wil opnemen: Jan Rouwenhorst, telefoon 0297 - 284173 of via email: janrouwenhorst@planet.nl

Oranje boven in 1788 en 1795

door Fred de Wit

Dat je niet altijd je burens kan vertrouwen en ook op je woorden moet letten ondervond Cornelia de Keuning in maart 1788. Zij was geboren te Aarlanderveen en dienstmeid bij Willem Kraan in Mijdrecht.

Nu wilde het dat ongeveer in die tijd in Mijdrecht een ereboog was geplaatst ter ere van de stadhouder Willem V en zijn gemalin Prinses Wilhelmina. Dit alles tot groot ongenoegen van Cornelia. Dit ongenoegen werd gevoed doordat algemeen bekend was dat de prins een zwak bestuurder was die weigerde de corruptie goed aan te pakken. Bovendien zag men zijn vrouw als een geweldige haai. Toch waren er ook nog veel inwoners die trouw bleven aan het oranjehuis. In een praatje met haar burens had Cornelia zich laten ontvallen dat men er goed aan zou doen om nog eens een ereboog op te richten waaraan ze de prins dan maar moesten ophangen. Vervolgens moest men het hele geval maar in brand steken. De burens waren door deze woorden vreselijk geschrokken, want dat zeg je toch niet van een doorluchtige hoogheid als de prins van Oranje. Deze, volgens het verslag, "verachtelijke, schandelijke en onbetamelijke" woorden van Cornelia over de prins gingen het hele dorp door en in de nacht van 8 op 9 maart ging een grote groep oranjeklanten op weg naar het huis van Willem

Kraan. Daar werd aangeklopt maar Willem liet zich niet zien. Wie zich wel liet zien was Cornelia. Zij deed het venster omhoog en wilde weten wat er aan de hand was. Het toegestroomde volk vroeg toen of het waar was wat zij over de prins gezegd had. Cornelia antwoordde hierop bevestigend. Men drong hierop het huis binnen en sleurde haar mee de straat op. Men had de nationale driekleur meegenomen en wilde dat Cornelia die in haar hand zou houden. Maar dat weigerde ze ondanks het feit dat men haar mishandelde. Zo ging de stoet joelend het hele dorp door. De toevloed van mensen werd steeds groter en de plaatselijke overheid was bang dat het uit de hand zou gaan lopen. Men vond het daarom beter om Cornelia voor haar eigen veiligheid tegen de uitzinnige menigte maar in arrest en bewaring te nemen. Maar hier bleef het niet bij. Het Hooggerecht van de Proosdij van Sint Jan ging zich met het geval bemoeien en vanwege haar uitlatingen werd Cornelia veroordeeld tot drie dagen arrest op water en brood en tot de kosten van het proces. Tegen degenen die Cornelia mishandeld hadden was geen

aanklacht ingediend en dus gingen deze lieden vrijuit.

Heel anders was de politieke toestand in 1795. De Bataafse Republiek was uitgeroepen en stadhouder Willem V en zijn familie waren hals over kop naar Engeland uitgeweken. De republikeinen hadden het in het land voor het zeggen. Zo ook in De Ronde Venen waar overal nieuwe overheden waren gevormd. Maar toch bleven er nog oranjeklanten over die af en toe van zich lieten horen. En een van die oranjeaanhangers was de metselaarsknecht Cornelis Tas die op Hofland woonde. Dit bleek uit verklaringen die Mijntje van der Plaat, huisvrouw van Klaas Janse, en Dirk van Beek, knecht van diezelfde Klaas Janse aflegden bij Josua Ottens, de burgemeester van Mijdrecht. Op zondag 20 september 1795 om één uur in de middag zat Cornelis in het Mijdrechtse rechthuis. En zoals we nu ook wel weten, kun je in het rechthuis niet alleen een glaasje melk bestellen. Hoewel de stukken van het gerecht dit niet vermelden, zal hij wel meer dan een pintje bier besteld hebben. Vandaar dat hij ten aanhoren van de diverse aanwezigen had geroepen: "Ik ben de oranje metselaar en dat zal ik blijven". Na nog meer onbetamelijke uitdrukkingen te hebben gebezigd zei hij verder: "Oranje is nu onder, maar oranje zal weer boven komen of mij zal de donder slaan". Bij het uitspreken van die woorden, nam hij een tabakskomfoor in de hand en zwaaide hiermee in het rond. Vervolgens verliet Cornelis het rechthuis en passeerde omstreeks twee uur het huis van Cornelis Groenendijk aan de Heerenweg op Hofland, die lid was van de gewapende burgerij en een zijdgeweer bij zich droeg. Tussen deze twee ontstond een woordenwisseling waarbij Cornelis Tas tegen de aanhanger van het nieuwe regime uitriep: "Ik bescheijt jelui allemaal", terwijl hij zich op zijn gat sloeg. Groenendijk liet dit niet op zich zitten en riep terug: "Scheijt niet meer als je op lust". Na nog enige scheldwoorden over en weer liep Cornelis Tas door naar huis waar hij waarschijnlijk zijn roes heeft uitgeslapen. Dit voorval werd besproken in de vergadering van het comité tot de criminele justitie waarbij tevens de getuigen onder ede werden gehoord. Of Cornelis Tas ooit veroordeeld is, weten we niet. In de stukken is hierover niets te vinden. Misschien is dit voorval wel met een sisser afgelopen.

Geraadpleegde bronnen:

Utrechts Archief. Toegang 49 'Dorpsgerechten'. Stuk nummer 1771 en 1774.

Reacties van lezers

Oud Vinkeveen

Van de heer Piet Koster uit Vinkeveen ontvingen we de volgende aanvullingen op eerder geplaatste artikelen. Hij schrijft:

"In verschillende publicaties in de Proosdijkoerier lees ik de laatste tijd nog al eens opvattingen over de situatie van oud Vinkeveen die niet geheel overeenkomen met de situaties zoals die er in ons dorp in het verleden zijn geweest. Met enige schroom en terughoudendheid wil ik hierop toch reageren.

Men moet deze opmerkingen niet zien als kritiek, op de voortreffelijke artikelen die de laatste tijd over Vinkeveen zijn verschenen, maar meer als aanvullingen en uitbreiding van de kennis over onze plaatselijke historie.

Zo las ik in de "Drie eeuwen armenzorg in De Ronde Venen" van Joop Frankenhuizen op pagina 110. De Rondeveense dorpen in de 18e eeuw (hst. 3.6)... "Gereformeerde Vinkeveners kerken in Waverveen". Hier had behoren te staan: De Gereformeerde Vinkeveners vormden samen met Wilnis sinds 1612 één gemeente. De situatie was toen namelijk zo dat kerkelijk Wilnis-Vinkeveen tussen 1612 en 1774 één predikant had met twee kerkgebouwen. Het was in die tijd zelf onmogelijk voor Vinkeveen en Waverveen om samen te gaan, daar deze kerkelijke gemeenten toen tot verschillende provincies en andere classis behoorden.

Voorts staat op pagina 110:

"Roomsen kerken in Achterbosch. De roomse kerk daar wordt al in 1567 genoemd". Ook dit berust op een misvatting. De Roomse kerk te Vinkeveen heeft voor de reformatie altijd gestaan aan de huidige Herenweg op de plaats waar nu het kerkhof ligt achter het Hervormd Verenigingsgebouw.

In het boekje Kerkgeschiedenis van De Ronde Venen door L.J. v.d. Heijden (Utrecht 1940) schrijft hij dat als pastoor van de Sint Nicolaas parochie te Vinkeveen bekend zijn Arnoldus Johannes 1567-1573 en Matthias Arnoldi 1577-1593. Omstreeks 1630 wordt de parochie voor deze regio weer voortgezet in de Hollandse hoge ambachtsheerlijkheid Ruige Wilnisse, als pastoor wordt genoemd Nicolaus Corneli die te Soeterwoude was geboren en te Keulen had gestudeerd. Deze pastoor van Vinkeveen-Waverveen overleed op 24 juni 1636.

Vervolgens op pagina 111:

“Eeuwenlang vallen de gerechten Vinkeveen en Demmerik onder de jurisdictie van het kapittel Sint Pieter te Utrecht”. Ook hier een misverstand. Tot het kapittel van Sint Pieter behoorde het huidige Achterbos. Die loopt van de Gemeenlandsbrug tot aan de Botsholse dwarsweg. Dit gebied dat behoorde bij de gemeente Abcoude is in de loop van de 19^e eeuw toegevoegd aan de gemeente Vinkeveen en Waverveen. In de 18^e eeuw komen we dit gebied tegen onder de naam Sint Pieter in 't Veen. Het grondgebied van Vinkeveen liep toen vanaf De Heul tot aan de Gemeenlandsbrug en behoorde in het verleden toe aan het kapittel van Oudemunster te Utrecht. Kanunnik Cunertorf van Oudemunster stelde in 1577 Mattias Arnildi aan als pastoor van Vinkeveen. De pastoor ontving jaarlijks 64 gulden van de verhuur van 21 akkers die deken Monsema namens het kapittel beheerde.

Op pagina 151. Men spreekt hier over 1777. In Vinkeveen zijn de Gereformeerde- en Roomsche gezinde armen samen in het bezit van twee kleine huisjes. Eén huisje staat tegenover de pastorie (in Achterbosch)...Ook dit is weer zo'n veel voorkomende vergissing. Wat schrijft men namelijk. De Gereformeerde pastorie en het armenhuis staan in Achterbos, dit is Ruige Wilnisse, dus Waverveen en niet in de provincie Utrecht. Als men in die tijd schreef over Vinkeveen bedoelde men ook Vinkeveen, dus alleen de Herenweg aldaar. Indien men dan kijkt in het voortreffelijke artikel van J.M.Klijn in De Proosdijkoerier van september 2001 over de “Reconstructie van de bebouwing en bewoning aan de Herenweg in Vinkeveen rond 1830” blijkt dat de nummers 35 (thans Dirk Verboom) en 36a/b (nu De Adelaar) respectievelijk het eigendom zijn van de Hervormde Gemeente van Vinkeveen en de Hervormde Armen. Zij waren in 1830 bewoond nr 35 door ds. Albertus Zelder, hervormd predikant en nr. 36a en 36b door de arbeiders Jan van Duijn en Jan van Doorn. Ook het tweede huisje wat in 1777 naar de Roomse armen gaat komt in genoemde reconstructie voor. Het staat namelijk op nr 19 a/b (waar nu Toon Gruter woont) schuin tegenover de voormalige Gereformeerde Kerk.

Reconstructie Herenweg pagina 71 en 74

In het reeds genoemde artikel van de reconstructie van de Herenweg zijn vermoedelijk door een leesfout de namen van de genoemde bewoners van (53a) Jye Mackay i.p.v. Jijn Hackaij en van (53b) Hermanus Donicie i.p.v. Hermanus Doniad, niet geheel juist weer gegeven. Deze schoenmaker

Manus Donicie was de vader van Kees Donicie die als veehouder woonde op nr. 1 bij de Gemeenlandsbrug.

“Was mijn betovergrootvader een Hollandganger?” vraagt Piet Koster

Het artikel van J.C.Bader in De Proosdijkoerier van maart 2002 begint met mijn betovergrootvader, hij wordt beschreven als: Johannes Ackooij, Zimmerman, geboren op 6 mei 1793 in Elst en als moeder Maria van Oriel. Ik denk dat hij op het eerste gezicht niet in dit artikel vermeld had behoeven te worden. Johannes van Ackooij, was namelijk een timmerman en aannemer die reeds in 1824 naar Vinkeveen kwam met Annigje Haseboom geboren in Aarlanderveen op 9 oktober 1802 en die volgens het archief van de Hervormde gemeente te Vinkeveen aldaar 14 kinderen lieten dopen. Johannes werd geboren in Est (niet Elst) als zoon van Arie van Ackooij en Maria van Driel. Na het overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwde Johannes van Ackooij op 21 maart 1857 met de 45-jarige in het Duitse Burgsteinfurt geboren Wilhelmina Bentrup, weduwe van L. Mann. Johannes van Ackooij was in de periode 1824 tot 1828 notabel van de hervormde kerk te Vinkeveen en woonde in 1830 aan de Herenweg 44a, waar later het winkeltje was van J.J.Kemme en nu de N 201. Via kleinzoon Hannes ging zijn timmerbedrijf over naar Klaas de Haan die het uitbouwde tot ongetwijfeld het oudste familiebedrijf in Vinkeveen.”

Gerechten uit Vinkeveen

Sint Nicolaaskerk te Vinkeveen.

De heer A.L. Th. Verhaar uit Amstelhoek meldde ons een schrijffout in artikel over Van Spengen in het maartnummer 2002 op pagina 25. Daar stond Rolijp. Dat moet zijn Rohyp. De productnaam van de Rotterdamse hypotheekbank.

Haringtjalk

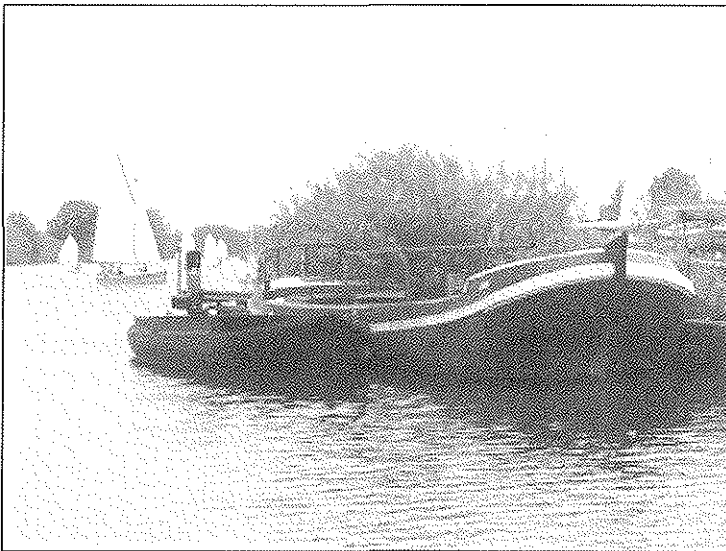
door Marian Sterenborg

Vinkeveens scheepsrestaurateur Klaas Pater heeft in het voorjaar het casco bemachtigd van de enige nog bestaande paviljoentjalk die in Wilnis gebouwd is. Het schip komt van de scheepswerf Maarten Haring en dateert van 1909. Na de zomer wil Pater met de restauratie beginnen. Hij zoekt daarvoor nog een historische verantwoorde plek.

In Vinkeveen Haven ligt alweer enige maanden de paviljoentjalk die in 1909 gebouwd is op de Wilnise scheepswerf van Maarten Haring en in 1910 'gemeten' is. De tjalk is waarschijnlijk vroeger gebruikt door een kermisgezin, dat achterin woonde en een draaimolen op het schip vervoerde waarmee men de kermissen afgang. „We weten nog niet of er een klein roefje opzat. Dat gaan we nog uitzoeken”, zegt restaurateur van historische schepen Klaas Pater. Toen hij het casco ergens aantrof, wist hij gevoelsmatig meteen dat hij hier met een Wilnise tjalk te maken had. „Pas later vonden we het nummer dat ieder schip volgens de bouwregels van toen moest hebben en bleek het inderdaad te kloppen. En de bouw staat vermeld in het werkboek van scheepswerf Maarten Haring”, aldus de Vinkeveener. De eigenaar van het casco bevestigde ten tijde van de aankoop al dat het om een Wilnise tjalk ging, waarop Pater hem nog vroeg hoe hij dat zo zeker wist. 'Omdat jij dat 12 jaar geleden al gezegd had' antwoordde de man tot verrassing van Pater, die zich het voorval niet meer herinnerde.

Voorafgaand aan de restauratie gaat Pater eerst flink onderzoek doen om de enig overgebleven paviljoentjalk uit Wilnis zo origineel mogelijk in de oude staat van zeilschip terug te kunnen brengen. „Ik denk dat ik het schip de 'Maarten Haring' ga noemen, naar de eigenaar van de toenmalige scheepswerf”, aldus Pater. Het liefst restaureert hij in een historisch verantwoorde ruimte ergens in Mijdrecht, Wilnis of Vinkeveen. Een plek waar de inwoners eens langs kunnen komen om het restauratiewerk te kunnen zien vorderen.

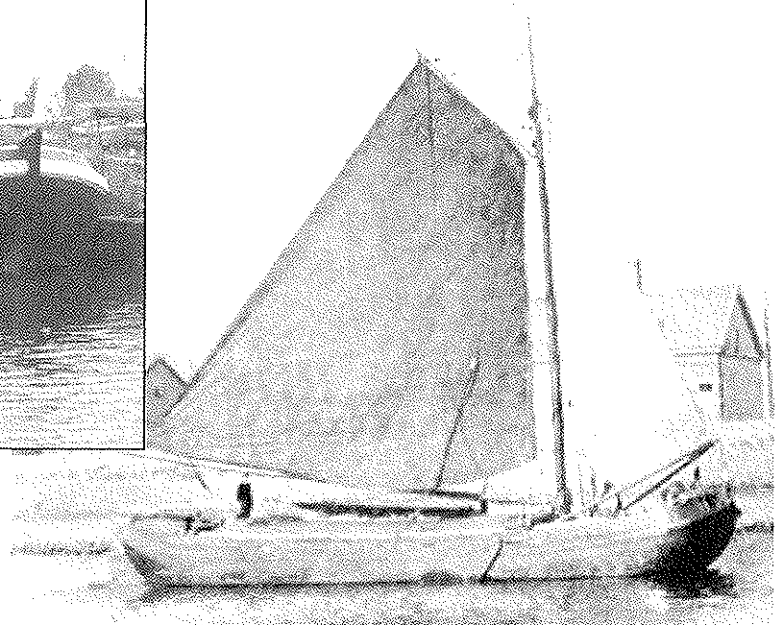
Het gebied van de huidige gemeente De Ronde Venen was volgens Pater vroeger beroemd om zijn scheepsbouw. „De scheepvaart is onlosmakelijk verbonden met De Ronde Venen. En dat is ook niet zo gek; er is hier meer dan een miljoen kub veen afgegraven in het verleden en die turf moest afgevoerd worden naar Amsterdam en Utrecht. Dus werden er ook schepen gebouwd.” Pater wil de scheepvaartgeschiedenis behouden voor De Ronde Venen, „Ik ben ook blij dat er steeds meer historisch gevoel voor de scheepvaart komt bij de mensen. Waarschijnlijk komt dat omdat veel families grootvaders hebben die gevaren hebben.”

Nu nog een casco anno 1910, straks een paviljoentjalk
Daarnaast het casco van een turfboek uit 1793

De werf van Haring lag aan de Oudhuizerweg. Op de plek waar nu de overdekte tennishal van de tennisvereniging Wilnis staat.

Een paviljoentjalk zoals deze dienst deed in beurtdiensten

Restauratie unieke kaart

door Marian Sterenberg

De unieke manuscriptkaart uit 1782, de Hofkaart van het Hof van Utrecht, is na bijna twee jaar van restauratie gereed. Eigenaar, Vinkeveener Klaas Pater heeft de kaart tentoongesteld in galerie 't Narrenschip te Vinkeveen.

"Een kunststukje", zegt Klaas Pater van Vinkeveen Haven over de restauratie van de unieke manuscriptkaart die hij samen met Jaap van de Bovenkamp twee jaar geleden aankocht. De kaart verkeerde in een erbarmelijk slechte staat en is in Vinkeveen slechts één keer uitgerold voordat hij naar Zeeland gebracht werd waar restauratrice Marijn de Valk de met de hand gemaakte en geschilderde kaart van het Hof van Utrecht, waarvan ooit slechts één duplicaat bestaan heeft, voor het Hof van Holland onder handen genomen heeft en zelfs van nieuw papier voorzien. De kaart heet 'De nieuwe Caart van de groote Rondeveense Polders'. Kerken en huizen staan er heel precies op getekend op funderingsgrootte. Zelfs de hooibergen staan erop en langs de randen staan de wapens van de schouten van Holland en Utrecht. „Daaronder zijn een aantal wapens die tot nu toe onbekend waren", aldus Pater. De kaart is volgens hem destijds veel geraadpleegd door de hoogheemraden, want ook alle waterstroompjes staan erop. De Vinkeveener ontdekte de kaart bij Antiquariaat Bishopshof te Utrecht, die hem ooit gekocht had van een oud notarisechtpaar.

Van het Rondeveense gebied behoorde Waverveen vroeger tot Holland en de rest tot Utrecht. Daarom zijn er destijds twee kaarten gemaakt. „Het bestaan van de Hollandse kaart wordt nergens meer genoemd, dus ik denk dat die verloren is gegaan", aldus Pater, die de kaart heeft laten inlijsten en in de vitrine van het antiquariaat 't Narrenschip tentoonstelt. Dit antiquariaat is onderdeel van Vinkeveen Haven gelegen aan de Herenweg 144. De gerestaureerde Hofkaart werd op 14 september in de avond van de 'Nacht van de Monumenten' onthuld door de Utrechtse gedeputeerde en de Rondeveense burgemeester in het Amstelhoekse fort, onderdeel van de Stelling van Amsterdam en deeltmakend van de Wereld Erfgoedlijst.

Mededelingen

Nogmaals het nieuwe boek

De voorbereidingen voor het boek over de verdwenen middenstand in De Ronde Venen vorderen nog steeds. Het lag in het voornemen om dit boek in het vierde kwartaal van dit jaar te doen verschijnen. Dit doel is echter niet haalbaar gebleken gezien de gecompliceerdheid van het thema. Hierdoor krijgt de redactie meer tijd om dit onderwerp verder uit te diepen. Overigens zijn foto's en verhalen over de verdwenen middenstand nog steeds welkom.

Opgaven kunnen worden gedaan bij:

E. Swaab, Dorpsstraat 6, 3641EC Mijdrecht tel 0297-287469 voor Mijdrecht, De Hoef en Amstelhoek.

H. Strubbe, Kievitslaan 20, 3645KL Vinkeveen, tel 0297-262560 voor Vinkeveen en Waverveen

P.C. Grundman, Herenweg 38, 3648CJ Wilnis tel. 0297-281578 voor Wilnis

Nieuwe leden

Dhr. G. Roos Vinkeveen
Mevr. M. Nagtegaal Guilik Uithoorn
Firma Ponsen Interim Man. B.V. Wilnis
Dhr. R. Boon Mijdrecht
Dhr. G.J. Bakker Mijdrecht
Dhr. W. Compier Amsterdam
Mevr. M. Boer Vinkeveen
Dhr. Th.F. van Zanten Mijdrecht
Dhr. H.P. Pappot Vinkeveen
Mevr. P. Guerand van der Helm Mijdrecht
Mevr. E. Handofsky Mijdrecht
Fam. G. Bergshoeff Mijdrecht
Dhr. G.J. Koldewey Mijdrecht
Dhr. H. van Schaick Mijdrecht
Dhr. J.C. Veerhuis Mijdrecht
Mevr. J.C. de Rijk van Eijk Wilnis
Mevr. A.G. Noteboom Mijdrecht
Dhr. H.A. Arts Mijdrecht
Fam. W. Nap Wilnis
Dhr. C. van der Eijk Waverveen
Dhr. J. Kluiver Wilnis
Dhr. A.J.G. Slof Mijdrecht
Dhr. J.J. Vrielink Wilnis
Dhr. P.G.M. van Asselen Vinkeveen
Dhr. R.O. Snep Vinkeveen
Dhr. M.F. van Hekken Vinkeveen
Dhr. J. Verweij Vinkeveen

maatschappelijke **betrokkenheid** vanzelfsprekend Rabobank

Kunst. Cultuur. Sport. Evenementen.

De Rabobank is er altijd bij. Midden in de samenleving. Want als coöperatieve vereniging weten wij wat samenwerken betekent. Samen werken aan gemeenschappelijke doelstellingen. Kortom: **Rabobank De Ronde Venen** is er ook voor u. Behalve financiële steun, stellen wij ook andere middelen beschikbaar. Het gaat bij ons niet alleen om bankieren. Daar waar nodig dragen wij ons steentje bij aan de leefbaarheid en duurzaamheid van de lokale gemeenschap. **Onze betrokkenheid tonen dus!**

Rabobank
De Ronde Venen

Bezoekadres:
Industrieweg 42, Mijdrecht
Postbus 23
3640 AA Mijdrecht

Rabobank
De Ronde Venen